

TOMA MIRCEA

**INTRODUCERE
ÎN DREPTUL CIVIL**

- sinteză curs -
anul I, semestrul I

Capitolul I

APARIȚIA ȘI EVOLUȚIA DREPTULUI CIVIL ROMÂN

1. Apariția și evoluția dreptului civil până la elaborarea Codului Civil Român (1864)

Apariția și evoluția dreptului civil român a fost un proces istoric îndelungat influențat de factori precum dreptul roman, cutumiari, aplicarea hrisoavelor domnești și a legiuirilor de inspirație bizantină, activitatea organelor legiuitoare etc.

În înțelesul său larg acceptat în dreptul antic și medieval european, dreptul civil (*jus civile*) desemna corpul de norme care se aplica cetățenilor Romei (*quiriților*) spre deosebire de *jus gentium* (dreptul ginților) care se aplica tuturor popoarelor din componența statului roman și de *jus civitas* care constituia dreptul civil al cetățitorilor independente care și-au păstrat autonomia deși erau integrate în Imperiul Roman.

Jus civile a devenit la sfârșitul Imperiului Roman, legea comună a cetățenilor imperiului, a supraviețuit decăderii imperiului roman fiind perpetuat sub forma compilațiilor lui Justinian (*corpus juris civile*) pe tot parcursul evului mediu.

În teritoriile românești medievale, o lungă perioadă de timp, raporturile private au fost reglementate de obiceiul pământului, de pravilele bizantine, de pravilele românești de inspirație bizantină și de dreptul domnesc (consacrat prin hrisoave domnești)¹.

2. Elaborarea și punerea în aplicare a Codului civil român (1864)

Alexandru Ioan Cuza în anul 1862 a instituit o comisie de specialitate pentru a elabora proiectul unui Cod civil modern, promulgat la 4 decembrie 1864 și publicat în Monitorul Oficial în perioada decembrie 1864 - 19 ianuarie 1865. A fost pus în aplicare prin decret domnesc la 1 decembrie 1865 și a primit denumirea *Codul Civil* prin hotărârea Consiliului de Miniștri aprobată de domnitorul Carol (29 iunie 1866).

Modelul de referință ales pentru elaborarea Codului civil a fost *Codul civil francez* de la 1804 (Codul lui Napoleon). Redactorii Codului civil român nu s-au mărginit la traducerea acestuia ci au urmărit și îndreptarea neajunsurilor acestuia².

1 A se vedea M. Toma *Introducere în dreptul civil. Persoana fizică. Persoana juridică*, Editura Argument, București, 2003.

2 A se vedea M. Toma, op. cit., p. 8

CAPITOLUL II

CARACTERIZARE GENERALĂ A DREPTULUI CIVIL ROMÂN

1. Noțiunea, obiectul și caracterele dreptului civil

Dreptul civil este ***acea ramură a dreptului privat, care reglementează raporturile patrimoniale și personal nepatrimoniale în care subiecții, persoane fizice sau juridice se află pe poziție de egalitate juridică.***

Definiția pune în evidență următoarele caractere:

a) *Dreptul civil este o ramură a dreptului privat*, fiind alcătuit dintr-o totalitate de norme juridice (drept obiectiv), care formează conținutul dreptului civil. Aceste norme sunt cuprinse în acte normative (codul civil și alte legi).

Dreptul civil este principala ramură de drept privat și ocupă un loc central evidențiat de sintagma „drept comun” (ce relevă ideea că în acele situații în care o ramură de drept nu conține norme proprii pentru a rezolva un caz concret, se apelează la dreptul civil care „împrumută” principiile ori normele sale, pentru soluționarea situației respective).

b) Obiectul de reglementare al dreptului civil este format din două categorii de raporturi sociale:

- *raporturi patrimoniale*, al căror conținut este susceptibil de evaluare bănească, cum sunt: raporturile născute din contracte (vânzare-cumpărare, locație, transport, antrepriză etc.); cele născute dintr-o faptă ilicită, cauzatoare de prejudicii sau cele care au în conținutul lor dreptul de proprietate ori alt drept real;

- *raporturi personale-nepatrimoniale*, al căror conținut nu este susceptibil de evaluare bănească dar prin care se manifestă individualitatea titularului ori însușirile sale în cadrul societății.

Categoria raporturilor patrimoniale civile cuprinde:

- *raporturi reale*, adică acelea care au în conținutul lor dreptul de proprietate și celelalte drepturi reale principale;

- *raporturi obligaționale* (raporturi de obligații), care conțin drepturi de creanță izvorâte din acte juridice ori fapte juridice (licite sau ilicite).

Categoria raporturilor nepatrimoniale civile cuprinde:

- *raporturi care privesc existența și integritatea (fizică ori morală) persoanei*. Ele au în conținutul lor drepturi personale nepatrimoniale, cum sunt: dreptul la viață, dreptul la sănătate, la integritate fizică, la secretul vieții private etc.;

- *raporturi care privesc elementele de identificare a unei persoane*, cum sunt: dreptul la nume, la pseudonim, la domiciliu, la denumire, la sediu etc.;

- *raporturi izvorâte din creația intelectuală* (dreptul de autor asupra unei opere științifice, literare, artistice; dreptul de inventator, inovator etc.);

c) Subiecții raportului de drept civil pot fi persoane fizice ori persoane juridice, aflate pe o poziție de legalitate juridică, între acestea neexistând o relație de subordonare.

Egalitatea juridică a subiecților este atât *o metodă de reglementare a dreptului civil*, cât și *o trăsătură esențială a raportului juridic civil*³.

3 Gh. Beleiu, op. cit., p. 13; I. Dogaru, op. cit., p. 26; I. Urs, S. Angheni, op. cit., p. 28

2. Utilitatea dreptului civil

Ramura dreptului civil prezintă utilitate în sistemul general al dreptului, manifestată prin:

- ocrotirea valorilor civilizației umane privite în aspectul lor patrimonial sau nepatrimonial;
- integrarea în sistemul general al dreptului a diferitelor ramuri prin rolul său de “drept comun”;
- formarea conștiinței juridice și la respectarea moralei, prin promovarea bunei-credințe, sancționarea abuzului de drept și a faptelor ilicite prin funcția sa preventivă și sancționatorie;
- ca știință a dreptului, sprijină aplicarea corectă a legii, perfecționarea legislației civile și formarea specialiștilor în materie.

3. Principiile dreptului civil

Integralitatea și coerența sistemelor complexe (alcătuite din subsisteme), așa cum este și sistemul național de drept, se asigură și prin aplicarea unor *principii* care acționează la nivelul întregului sistem sau al unor componente ale acestuia.

Principiile sunt reguli, idei călăuzitoare ale reglementărilor juridice care pot acționa la nivelul întregului sistem juridic, la nivelul ramurilor dreptului, la nivelul instituțiilor ori a unor părți din acestea.

După sfera lor de aplicare, distingem între:

- *principii fundamentale*, care au vocație pentru întreaga ramură a dreptului civil;
- *principii particulare*, aplicabile numai unora sau mai multor instituții de drept civil.

Sunt considerate a fi principii fundamentale ale dreptului civil:

a) *principiul recunoașterii și garantării dreptului de proprietate*; principiul este înscris în art. 41 din Constituție și este dezvoltat în Codul civil și alte legi;

b) *egalitatea juridică* (egalitatea civilă) exprimă egalitatea subiectelor în fața legii. Acest principiu este înscris în *Declarația drepturilor omului* din 1789 în formularea „oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi”.

Această egalitate este o egalitate în fața legii (egalitate de drept) și nu o egalitate de fapt (care ar însemna egalizarea condițiilor de viață, ceea ce ar aduce grave atingeri libertății individuale); Egalitatea în fața legii civile a persoanelor fizice rezultă din art. 4 (2) și 16 din Constituție, care statuează că „cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și discriminări”;

c) *îmbinarea intereselor individuale cu cele generale* este un alt principiu fundamental, înscris în Decretul nr. 31/1954 care stabilește în art. 3 că drepturile civile pot fi exercitate numai potrivit cu scopul lor economic și social.

Exercitarea drepturilor cu încălcarea acestui principiu constituie abuz de drept și se sancționează conform legii;

d) *ocrotirea și garantarea drepturilor civile*. Acest principiu este înscris în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, la care țara noastră a aderat prin Decretul nr. 212/1974 și în art. 11 alin. 2 din Constituție și exprimă regula că toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, drept la o ocrotire egală din partea legii. Art. 3 din Decretul nr. 31/1954 prevede: „Drepturile civile sunt ocrotite de lege”.

Sunt principii particulare, aplicabile unor instituții civile:

a). Principiul ocrotirii bunei credințe

Acest principiu exprimă regula potrivit căreia conduita de bună credință a subiecților raporturilor juridice trebuie ocrotită și răsplătită.

b). Principiul consensualismului

Acest principiu exprimă regula potrivit căreia simplul acord de voință este suficient și necesar pentru încheierea unui act, fără a fi necesară o altă formă, dacă legea nu dispune altfel. Aplicabil materiei actului juridic civil și contractelor, acest principiu aduce simplificări importante în materie;

c). Principiul forței obligatorii

Acest principiu exprimă regula potrivit căreia actele juridice încheiate în condițiile legii au între părți, forță obligatorie ca însăși legea și are aplicabilitate în materia efectelor actului juridic.

d). Principiul relativității efectelor actului juridic

Acest principiu exprimă regula potrivit căreia efectele actului civil se produc numai între părți și succesorii lor. Ele nu profită și nu dăunează terților. Acest principiu are aplicație în materia actelor juridice în special a contractelor.

e). Principiul diligenței bunului proprietar

Acest principiu exprimă regula potrivit căreia cel ce primește sarcina administrării bunurilor aparținând altuia (mandatarul, tutorele, curatorul, administratorul, coproprietarul, uzufructuarul, etc.) trebuie să aibă conduita “bunului proprietar”.

f). Principiul neadmiterii derogării de dreptate

Acest principiu este dedus din dispozițiile art. 3 Cod civil și exprimă regula potrivit căreia judecătorul nu poate refuza judecata pe motiv că legea este neclară, sub sancțiunea răspunderii pentru “derogare de dreptate” (art. 3 Cod civil).

5. Delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept

Delimitarea dreptului civil de alte ramuri de drept este o operațiune logică ce ne permite să stabilim cu exactitate apartenența unor raporturi juridice la ramura de drept, instituțiile juridice și regimul acestora. Operațiunea de delimitare presupune sesizarea asemănărilor și deosebirilor existente între diferitele ramuri de drept.

Criteriul fundamental de delimitare a dreptului civil ca ramură de drept, îl constituie obiectul său de reglementare (raporturi patrimoniale și personal-nepatrimoniale în care părțile se află pe picior de egalitate juridică), la care se adaugă și criterii auxiliare cum sunt: metoda de reglementare, caracterul normelor, natura și felul sancțiunilor aplicate pentru încălcarea normelor, calitatea subiecților, principiile aplicabile, voința legiuitorului de a consacra o anumită ramură de drept⁴.

Utilizând aceste criterii, doctrina a delimitat dreptul civil de dreptul administrativ, financiar, comercial, dreptul muncii, dreptul familiei, etc.⁵.

4 A se vedea Gh. Beleiu, op. cit., I. Dogaru, op. cit., I. Urs, S. Angheni, op. cit.

5 M. Toma, op. cit., p. 21

CAPITOLUL III IZVOARELE DREPTULUI CIVIL

1. Noțiunea de izvor de drept

Prin **izvor de drept** înțelegem *forma de exprimare a normelor de drept civil, mijloacele specifice statale prin care voința este ridicată la „rang de lege”, devenind astfel generală și obligatorie.*

Expresia „*izvor de drept civil*” desemnează tocmai actele normative în care aceste norme se regăsesc. Actele normative sunt ierarhizate într-un sistem determinat de locul pe care îl ocupă organul emitent în sistemul organelor statului (legi, decrete, ordonanțe, hotărâri ale Guvernului, instrucțiuni ale organelor administrative centrale, decizii, ordine, hotărârile ale organelor puterii și administrației locale).

2. Norma juridică - izvor de drept

2.1 Noțiune

Norma juridică poate fi definită ca *o regulă de conduită generală, impersonală și obligatorie, instituită de puterea publică sau recunoscută de aceasta, a cărei respectare obligatorie este asigurată, la nevoie, de forța coercitivă a statului*⁶.

2.2 Structura normei juridice

Structura normei juridice prezintă două elemente constitutive: *structura internă și structura externă*. Primul aspect are în vedere structura logico-juridică a normei, iar cel de-al doilea, construcția externă, modul ei de exprimare în cadrul unui act normativ, adică structura tehnico-juridică (tehnico-legislativă)⁷.

2.3 Norme de drept civil

Sunt considerate a fi izvoare de drept civil următoarele acte normative:

A. Legea. Legea este actul normativ adoptat de Parlament, adică de puterea legiuitoare, după o procedură prestabilită (art. 72 pct. 1 din Constituție dispune: Parlamentul adoptă *legi constituționale, legi organice și legi ordinare*).

B. Decretele-Legi sunt acte normative ce au fost adoptate de Consiliul Frontului Salvării Naționale și apoi de către Consiliul Provizoriu de Uniune Națională, în perioada decembrie 1989 - mai 1990.

C. Decretele sunt acte normative adoptate de fostul Consiliu de Stat, precum: Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și juridice; Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă etc.

Trebuie precizat că potrivit Constituției României din 1991, decretele sunt emise de Președintele României și nu au caracter normativ (nu sunt izvoare de drept civil).

D. Ordonanțele Guvernului. Sunt acte normative ce se adoptă numai în cazul în care Guvernul

6 Pentru dezvoltări, Gh. Beleiu, op. cit., p. 14, I. Craoivan, op. Cit., p. 111 și urm.

7 A se revedea materia disciplinei *Teoria generală a dreptului*.

este abilitat printr-o lege specială, în limitele și condițiile stabilite de lege. Conform art. 14 din Constituție, Guvernul nu poate emite ordonanțe în domeniile rezervate legilor organice.

E. Hotărâri ale Guvernului. Guvernul adoptă hotărâri pentru organizarea și executarea legilor.

F. Reglementări internaționale (acorduri, convenții, tratate, pacte). Aceste reglementări sunt izvoare de drept cu condiția ratificării lor de către Parlament. Art. 11 alin 2 din Constituția României dispune că “Tratatele ratificate de Parlament potrivit legii fac parte din dreptul intern”.

În perspectiva admiterii României în U.E. actele normative emise de organul legislativ (Parlamentul) european vor avea calitatea de izvor de drept.

Toate aceste acte normative se publică în Monitorul Oficial și devin obligatorii de la data publicării sau de la data prevăzută expres în act.

G. Acte normative emise de autoritățile administrației publice locale. Actele prin care organele locale își exercită atribuțiile sunt: *hotărârile*, emise de Consiliile locale și Consiliile județene; *deciziile* emise de Delegațiile permanente ale Consiliilor Județene; *dispozițiile*, emise de primari; *ordinele*, emise de prefecti.

2.4 Problema altor izvoare ale dreptului civil. Obiceiul. Jurisprudența.

Doctrina

În doctrina juridică contemporană s-a pus problema dacă în afara “izvoarelor directe” ale dreptului civil reprezentate de normele juridice, nu trebuie admisă și existența unor “izvoare indirecte”, mediate, complexe⁸, precum regulile de conviețuire (morală), obiceiul, precedentul judiciar, jurisprudența și doctrina juridică. În doctrina noastră mai veche și în alte sisteme de drept sunt admise astfel de izvoare.

În opinie majoritară:

1. sunt izvoare ale dreptului civil numai actele normative;
2. obiceiul (cutuma) și morală (bunele moravuri) nu sunt și nu pot fi izvoare distincte ale dreptului civil;
3. precedentul judiciar (practica judiciară) și doctrina (literatura de specialitate) nu sunt și nici nu pot fi izvoare ale dreptului civil; ele prezintă însă utilitate în interpretarea și aplicarea corectă a normelor cuprinse în actele normative ca și în perfecționarea legislației civile.

3. Aplicarea legii civile

3.1 Domeniile aplicării legii civile

Analiza modului de acțiune a legii civile conduce la concluzia că aceasta acționează concomitent sub trei aspecte: *o anumită durată* (deoarece legea civilă nu este eternă), care se numește “aplicarea legii civile în timp”; pe un *anumit teritoriu* (ceea ce se numește „aplicarea legii în spațiu”); cu privire la *anumite persoane* (ceea ce se numește „aplicarea legii civile asupra persoanelor”). Firește că legea civilă se aplică, sub cele trei aspecte, numai cât timp este în vigoare.

⁸ O. Calmuschi, *Izvoarele dreptului civil*, în *Tratat de drept civil*, vol I - Partea generală, coordonator P. M. Cosmovici, Editura Academiei, București, 1989, p. 103; A. Pop, Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*, T.U.B., București, 1980, p. 60

3.2 Aplicarea legii civile în timp

3.2.1 Limitarea acțiunii legii civile

Cercetând existența în timp a legilor, constatăm că ele se succed, fiind înlocuite unele cu altele la diferite perioade de timp. Durata de acțiune a fiecăreia este mărginită de momentul de început și cel de sfârșit al acesteia.

Legea intră în vigoare la data publicării ei în Monitorul Oficial al României sau la o dată ulterioară precizată expres în textul legii respective (art. 78 din Constituția României).

De la data intrării în vigoare, aplicarea legii devine obligatorie și se prezumă că legea este cunoscută de toate subiectele de drept. Invocarea necunoașterii legii ca o cauză de nulitate a actelor civile nu este admisă (*nemo consetur ignorare legem*).

În ce privește momentul încetării acțiunii legii, al ieșirii din vigoare a legii, acesta este cel al *abrogării*.

Abrogarea poate fi *directă*, expresă, indirectă sau implicită.

Abrogarea legii, indiferent de felul ei este guvernată de următoarele reguli:

- abrogarea unui act normativ se poate face numai printr-un act de același fel sau de grad superior;
- abrogarea tacită operează numai asupra dispozițiilor de aceeași categorie: o normă generală abrogă tot o normă generală, iar o normă specială abrogă tot dispoziții cuprinse într-o normă specială.

3.2.2 Căderea în desuetudine a legii

Căderea în desuetudine a legii constituie un mod particular de suspendare a acțiunii legii fără ca existența ei să fie afectată. Legea continuă să existe în sistemul de norme dar acțiunea ei nu se mai constată, deoarece dispozițiile normei nu mai sunt în concordanță cu relațiile sociale pe care trebuie să le reglementeze (dispar rațiunile pentru care legea a fost adoptată) și nu există un act normativ care să abroge norma desuetă.

Desuetudinea nu produce încetarea acțiunii legii ci doar suspendarea *de facto* a acțiunii acesteia, care se poate relua dacă rațiunile avute în vedere la adoptarea legii reapar.

Exemplul clasic în materie este Codul comercial român de la 1867 care în perioada 1950-1990 s-a aflat în desuetudine, dar ale cărui dispoziții au continuat să fie aplicate după anul 1990.

3.2.3 Principii și excepții ale acțiunii legii civile în timp

Aplicarea legii civile în timp este guvernată de următoarele principii:

a) *principiul neretroactivității legii civile noi*, consacrat expres în art. 1 din Codul civil, care prevede: „Legea dispune numai pentru viitor, ea nu are putere retroactivă” și în art. 15 alin. 2 din Constituție (“Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile”).

b) *principiul aplicării imediate a legii civile noi* este regula de drept potrivit căreia, de îndată ce a fost adoptată, legea nouă se aplică tuturor raporturilor juridice civile care se vor naște, modifica sau stinge după momentul intrării în vigoare.

De la cele două principii ale aplicării legii civile în timp se admit următoarele excepții:

- *retroactivitatea legii civile noi*, care înseamnă aplicarea legii civile noi la situații anterioare adoptării ei, dacă sunt consacrate expres de legea nouă;
- *ultraactivitatea legii civile vechi*, care înseamnă supraviețuirea, încă un timp oarecare, a legii vechi, deși a intrat în vigoare legea nouă, la unele situații determinate, prevăzute în legea

nouă.

3.3 Aplicarea legii civile în spațiu

3.3.1 Principii aplicabile acțiunii legii în spațiu

Principiul care guvernează aplicarea legii civile în spațiu este *principiul teritorialității legii*. Legea română se aplică pe teritoriul României.

3.3.2 Corelarea dintre lege și teritoriul pe care se aplică situațiilor juridice

Integrarea situațiilor juridice normei cu vocație spațială pe un anumit teritoriu este guvernată de următoarele reguli:

- legea este localizată spațial între frontierele statului care a promulgat-o;
- legile, din punct de vedere spațial, sunt coexistente pe teritorii supuse unor suveranități distincte. Fiecare stat are propriul sistem juridic coerent și autonom adaptat particularităților locale.

3.4 Aplicarea legii civile asupra persoanelor

Legile civile au ca destinatari oamenii, fie privite ca persoane fizice, fie ca persoane juridice. Din punct de vedere al sferei subiectelor la care se aplică, legile civile pot fi împărțite în trei categorii:

- *legi civile cu vocație generală de aplicare*, aplicabile deci, în egală măsură persoanelor fizice și celor juridice;
- *legi civile cu vocația aplicării lor numai persoanelor fizice*, ca de exemplu: Codul familiei, Decretul nr. 975/1968 privind dreptul la nume etc.;
- *legi civile cu vocația aplicării numai persoanelor juridice*, ca de exemplu: Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale, Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale etc.

4. Interpretarea normei juridice

4.1 Noțiune

Interpretarea normei juridice *este operațiunea logică prin care se determină și califică înțelesul unei norme*⁹.

Interpretarea este o etapă premergătoare aplicării normei. Conținutul interpretării constă în activitatea rațională de cunoaștere a voinței legiuitorului.

4.2 Clasificarea interpretării normei civile

În funcție de forța sa (obligatorie sau neobligatorie) interpretarea poate fi *oficială (obligatorie)* sau *neoficială (doctrinară) care nu este obligatorie, din punct de vedere juridic*.

După criteriul rezultatului la care ajunge interpretarea cu privire la raportul dintre conținutul literal și conținutul real al normei, distingem între:

- interpretarea literală (declarativă);

9 Pentru dezvoltări a se vedea Gh. Beleiu, op. cit., p. 76; I. Craiovan, op. cit., p. 202

- interpretarea extensivă;
- interpretarea restrictivă.

4.3 Metode de interpretare

4.3.1 Enumerare

Doctrina și practica juridică utilizează următoarele metode de interpretare: interpretarea istorico-teleologică, interpretarea gramaticală, interpretarea sistematică, interpretarea logică¹⁰.

4.3.2 Argumentele demonstrației logice

Argumentele demonstrației logice sunt mijloace de adaptare a legilor logicii formale la nevoile interpretării logico-raționale, exprimate în adagii¹¹.

Cele mai utilizate adagii sunt: argumentul “*per a contrario*”, argumentul “*a fortiori rationae*”, argumentul “*a majori ad minus*”, argumentul “*ad absurdum*”¹².

CAPITOLUL IV

RAPORTUL JURIDIC CIVIL

1. Noțiune și caractere

Raportul juridic constituie o categorie noțională importantă în știința dreptului și a fost definit ca *relație socială reglementată de norma juridică*.

Reglementarea legăturilor dintre oameni prin norma juridică deosebește raportul juridic de alte categorii de relații sociale (morale, politice, religioase, etc.) și îi recunoaște posibilitatea de a produce efecte juridice a căror realizare se asigură prin forța de constrângere a statului.

Raportul juridic civil poate fi definit ca *relație socială cu conținut patrimonial sau personal nepatrimonial, reglementată de norma de drept civil*¹³.

Raportul juridic civil prezintă următoarele caractere:

a) *raportul juridic civil este un raport social*; el se stabilește între oameni, priviți fie individual ca persoane fizice, fie colectiv, ca persoane juridice;

b) *raportul juridic este un raport volițional*; el rezultă din manifestarea voinței legiuitorului și a subiecților raportului. Raportul juridic încorporează atât voința legiuitorului exprimată în normă cât și voința subiecților participanți la raport.

c) *subiectele raportului juridic se află pe poziție de egalitate juridică în cadrul legăturii (relației) lor juridice*.

10 A se vedea M. Toma, op. cit., p. 46, precum și problematica expusă la materia *Teoria generală a dreptului*.

11 I. Dogaru, op. cit., p. 75

12 M. Toma, op. cit., p. 48.

13 Pentru dezvoltări a se vedea Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Editura Șansa SRL, București, 1998, p. 71; I. Urs, S. Angheni, *Drept civil*, vol 1. Editura Oscar Print, pg. 18

Pentru nașterea, modificarea sau stingerea unor raporturi juridice concrete sunt necesare următoarele premise:

- o relație socială;
- o normă de drept care să reglementeze relația socială (abstract și concret);
- un fapt sau un act juridic de care normele de drept condiționează nașterea, modificare, transmiterea sau stingerea de drepturi și obligații concrete între subiecte determinate (izvoare ale raporturilor juridice)¹⁴.

2. Izvoarele raporturilor juridice civile concrete

Raporturile juridice civile concrete își au izvorul în fapte și acte juridice.

Faptele juridice sunt împrejurări de care legea leagă producerea unor efecte juridice.

După rolul voinței oamenilor în producerea lor, faptele juridice se clasifică în:

- evenimente (fapte naturale);
- acțiuni omenești.

Evenimentele sunt împrejurări care se produc independent de voința oamenilor și de care norma juridică leagă producerea unor efecte juridice. Astfel, cutremurele, trăsnetele, inundațiile, etc., în măsura în care sunt considerate de lege cazuri de forță majoră, au ca efect exonerarea de răspundere pentru neexecutarea unor obligații contractuale ori suspendarea cursului prescripției.

Acțiunile omenești sunt fapte comisive sau omisive, săvârșite de autor cu sau fără intenția de a produce efecte juridice, efecte care se produc în virtutea legii.

În raport cu existența intenției autorului de a produce sau nu efecte juridice, acțiunile omenești se clasifică în:

- acțiuni săvârșite *cu intenția de a produce efecte juridice*, numite și acte juridice civile;
- acțiuni săvârșite *fără intenția de a produce efecte juridice*, efecte care însă se produc în virtutea legii (dau naștere, modifică sau sting raporturi juridice) numite fapte juridice.

După cum conduita autorului faptei este permisă de lege sau prohibită, distingem între fapte licite și fapte ilicite.

3. Structura raportului juridic civil

3.1 Elementele raportului juridic civil

Structural, raportul juridic civil este alcătuit din următoarele elemente constitutive:

- a) subiectele sau părțile raportului juridic civil;
- b) conținutul raportului civil, alcătuit din drepturile și obligațiile părților în cadrul legăturii lor juridice;
- c) obiectul raportului juridic la care sunt îndreptățite sau la care sunt îndatorate părțile.

Obiectul exprimă conduita pe care părțile trebuie să o urmeze conform normei juridice.

Toate cele trei elemente menționate trebuie să existe concomitent pentru existența unui raport juridic concret.

3.2 Subiectele raportului juridic civil

3.2.1 Noțiune și clasificare

14 Pentru dezvoltări, Gh. Beleiu, op. cit., p. 128; I. Craiovan, op. cit., p. 159.

Subiectele raporturilor juridice civile sunt subiectele de drept civil participante la legătura (relația) reglementată de norma juridică.

Subiectul de drept civil este acea specie de subiect care cuprinde *persoana fizică* și *persoana juridică* în calitate de titular de drepturi subiective și de obligații civile¹⁵.

Participanții la raporturile juridice civile (subiectele) pot fi prin urmare *persoana fizică* (omul individual) sau *persoana juridică* (subiect colectiv de drept civil alcătuită dintr-un grup de oameni care întrunește condițiile cerute de lege pentru a dobândi personalitate juridică).

Fiecare din aceste două categorii de subiecte se poate prezenta în mai multe varietăți.

Astfel, după criteriul capacității civile¹⁶ de care dispun, persoanele fizice se clasifică în:

- persoane fizice lipsite de capacitate de exercițiu¹⁷;
- persoane cu capacitate de exercițiu restrânsă¹⁸;
- persoane cu capacitate deplină de exercițiu¹⁹.

După criteriul cetățeniei persoanele fizice se clasifică în:

- persoane fizice care au cetățenie română;
- persoane fizice care nu au cetățenie română și care pot fi:
 - persoane fizice cu cetățenie străină;
 - persoane fizice fără cetățenie (apatrizi);
 - persoane cu dublă cetățenie altele decât cea română.

Persoanele juridice se clasifică după natura proprietății și după apartenența la un anumit stat.

După criteriul naturii proprietății incluse patrimoniului lor, distingem între²⁰:

- persoane juridice private (particulare);
- persoane juridice cooperatiste;
- persoane juridice mixte;
- persoane juridice de stat.

În cadrul **raporturilor juridice concrete**, subiectele pot ocupa două poziții diferite și distincte:

- poziția de *subiect activ* care dobândește și exercită drepturi subiective cu conținut patrimonial sau personal nepatrimonial;
- poziția de *subiect pasiv*, care se obligă (își asumă obligații).

În cadrul **raporturilor reale**, *subiectul activ* este titularul unui drept real ale cărui atribute le exercită fără a avea nevoie de concursul altor persoane. *Subiectul pasiv* este nedeterminat, format din totalitatea subiectelor de drept ținute de obligația generală și abstractă să nu împiedice

15 Gh. Beleiu, op. cit., p. 64

16 Capacitatea civilă desemnează aptitudinea subiectului de drept de a avea drepturi și obligații și de a le exercita și îndeplini.

17 Minorii sub 14 ani și persoanele puse sub interdicție.

18 Minorii între 14-18 ani.

19 Majorii, femeia căsătorită în condițiile legii înainte de a împlini 18 ani.

20 Gh. Beleiu, op. cit., p. 75; Pentru dezvoltări a se vedea M. Toma, *Drept civil. Drepturi reale*, Editura Argument, București, 2000, p. 14 și urm.

executarea dreptului subiectiv de către titular (subiectul activ). Subiectul pasiv, în raporturile reale nu se individualizează. În măsura în care se aduce atingere drepturilor subiectului activ, se formează un raport juridic de răspundere sau de reparație, în care subiectul pasiv care a adus atingere drepturilor subiective ale titularului dreptului real, devine subiect pasiv determinat în raportul juridic de reparație.

În cadrul **raportului juridic personal**, *subiectul activ* este titularul unui drept de creanță și este numit *creditor*, iar *subiectul pasiv* este numit *debitor* și ținut să execute o obligație în folosul creditorului sau a unei alte persoane.

Uneori, subiectele raportului juridic civil au o dublă poziție: de debitor și de creditor în raport cu drepturile și obligațiile ce alcătuiesc conținutul raportului juridic civil născut din contractele sinalagmatiche. În asemenea situație subiectele poartă denumiri specifice, precum: vânzător-cumpărător, donator-donatar, deponent-depozitar, etc. spre a fi mai bine distinse.

3.2.2 Pluralitatea, individualizarea și schimbarea subiectelor raportului juridic civil

Raportul juridic civil se stabilește de regulă între două persoane (raport juridic simplu). Este însă posibil ca raportul juridic să realizeze legătura între mai multe subiecte, care au după caz, poziția de subiecte active, pasive sau atât de subiecte active cât și de subiecte pasive, pentru diferitele drepturi și obligații ce alcătuiesc conținutul raportului juridic. În această ultimă ipoteză, suntem în prezența *pluralității de subiecte* care, după caz, poate fi activă sau pasivă.

Individualizarea subiectelor raportului juridic civil este operațiunea logică prin care se determină poziția fiecăruia dintre subiectele raportului juridic concret (subiect activ sau pasiv) în raport cu drepturile și obligațiile ce formează conținutul aceluia raport. Regula aplicabilă în materia individualizării subiectului raportului juridic civil este aceea că poziția subiectelor raportului juridic concret este fixată de la formarea acestuia prin săvârșirea actului sau faptului generator. Doctrina și practica juridică admit posibilitatea schimbării subiectelor de drept în raporturile obligaționale.

Schimbarea subiectului activ (creditorul) prin transmiterea creanței se poate realiza în următoarele moduri: cesiunea de creanță, subrogația personală și novația²¹.

3.3 Persoana fizică – subiect al raportului juridic civil

3.3.1 Noțiune. Condiția capacității

Persoana fizică este subiectul individual de drept, adică omul privit ca titular de drepturi și obligații civile și participând – în această calitate – la raporturi juridice civile.

Pentru a fi participant la raporturi juridice civile, persoana fizică trebuie să dispună de *capacitate civilă*, prin care se înțelege *aptitudinea de a fi titular de drepturi și obligații civile*. În toate cazurile, capacitatea civilă trebuie analizată prin prisma celor două componente ale sale: capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu.

Statutul juridic al persoanei fizice este reglementat de Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice.

21 C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura ALL 1998, p. 346; M. Toma, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Argument, București, 2000, p. 294

3.3.2 Capacitatea de folosință a persoanei fizice

Capacitatea de folosință a persoanei fizice reprezintă *aptitudinea generală și abstractă a persoanei fizice de a avea drepturi și obligații civile*.

Începutul capacității de folosință a persoanei fizice coincide cu nașterea. Regula este stabilită expres de art. 7 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954, care statuează: „Capacitatea de folosință începe de la nașterea persoanei”

Excepția de la regula de mai sus este capacitatea de folosință anticipată, reglementată în art. 7 alin. 2 din același decret, care stabilește că „Drepturile copilului sunt recunoscute de la concepțiune, însă numai dacă el se naște viu”. Pentru a permite calculul termenului concepțiunii și a stabili astfel începutul capacității de folosință anticipată, art. 61 din Codul familiei reglementează timpul legal al concepțiunii astfel: „Timpul cuprins între a trei sute și a o sută optzecea zi dinaintea nașterii copilului este timpul legal al concepțiunii. El se socotește de la zi la zi”.

Sfârșitul capacității de folosință este stabilit în art. 7 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954, astfel: „Capacitatea de folosință începe de la nașterea persoanei și încetează odată cu moartea acesteia”. Dispoziții de excepție sunt prevăzute în art. 16 din Decretul nr. 31/1954 care tinde să soluționeze situația persoanei dispărute, în două etape:

A. Declararea judecătorească a dispariției. În conformitate cu art. 16 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954, „Cel care lipsește de la domiciliul său poate fi declarat dispărut prin hotărâre judecătorească, putându-se institui curatela, dacă a trecut un an de la data ultimelor știri din care rezultă că era în viață.”

B. Declararea judecătorească a morții. Conform art. 16 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954, condițiile necesare declarării judecătorești a morții sunt:

- să existe o hotărâre declarativă a dispariției, rămasă definitivă, care să fi fost afișată timp de 30 de zile;
- să fi trecut cel puțin 4 ani de la data ultimelor știri din care să rezulte că persoana era în viață;
- de la data afișării extrasului de pe hotărârea declarativă a dispariției să fi trecut cel puțin 6 luni.

Hotărârea de declarare a morții, rămasă definitivă, va fi comunicată serviciului de stare civilă pentru a fi înscrisă în registrul actelor de stare civilă.

Hotărârea declarativă de moarte, rămasă definitivă, produce aceleași efecte juridice ca și moartea fizic constatată, respectiv încetarea capacității de folosință a persoanei fizice.

C. Declararea judecătorească directă a morții. Art. 16 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954 instituie o derogare de la prevederile arătate pentru trecerea directă la declararea morții, dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

- persoana să fi dispărut într-o împrejurare excepțională care îndreptățește a se presupune decesul, precum: fapte de război, revoluție, cutremur, accident de cale ferată, naufragii, accident aviatic, inundație etc.;

- de la data împrejurării dispariției persoanei să fi trecut cel puțin un an.

D. Anularea hotărârii judecătorești de declarare a morții. Dacă ulterior pronunțării unei hotărâri declarative de moarte, rămasă definitivă, se constată și se dovedește că respectiva persoană trăiește în realitate, se va trece - printr-o procedură de urgență - la anularea respectivei hotărâri.

Art. 2 din Decretul nr. 31/1954 dispune: „Dacă cel declarat mort este în viață, se poate cere,

oricând, anularea hotărârii prin care s-a declarat moartea”.

3.3.3 Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice

Capacitatea de exercițiu constă în *aptitudinea persoanei fizice de a dobândi și exercita drepturi civile și de a-și asuma și executa obligații civile, prin încheierea de acte juridice civile concrete.*

Această capacitate depinde de discernământul persoanei.

În raport cu nivelul discernământului persoanei, capacitatea de exercițiu se poate prezenta sub forma *capacității de exercițiu depline*, a *capacității de exercițiu restrânse* sau a *absenței capacității de exercițiu*.

Capacitatea de exercițiu deplină de dobândește la majorat dacă persoana are putere de discernământ și voință conștientă.

Incapabili. Sunt lipsiți de capacitate de exercițiu:

- a) minorii sub 14 ani;
- b) alienații și debilizii mintali puși sub interdicție judecătorească.

Pentru aceste persoane, actele juridice se fac de către reprezentanții lor legali, respectiv părinții sau, în lipsa acestora, tutorele.

Totuși, persoanele lipsite de capacitate de exercițiu vor putea face, valabil, anumite acte juridice civile, în speță:

- acte de conservare care, prin definiție, nu pot fi vătămătoare, cum ar fi: somația, punerea de peceti, înscrierea unei ipoteci sau a unui privilegiu în registrul de publicitate etc.;
- acte mărunte, care se încheie zilnic, pentru nevoile obișnuite ale traiului, cum ar fi cumpărarea de rechizite școlare, cumpărarea de bilete pentru transportul în comun etc.

Asistarea minorilor sub 14 ani la realizarea actelor juridice este supusă regulilor instituite de Codul civil și Codul familiei (art. 105).

Capacitatea de exercițiu restrânsă reprezintă aptitudinea minorului de 14-18 ani de a dobândi și exercita drepturi civile și de a-și asuma și executa obligații civile prin încheierea, personal, a anumitor acte juridice civile în condițiile legii.

Această capacitate restrânsă, deși presupune încheierea actelor juridice personal de către un asemenea minor, nu înseamnă și singur, minorul având nevoie de anumite încuviințări prealabile, după caz, a părinților sau a tutorelui. De altfel, art. 9 alin. 2 din Decretul 3 1/1954 stabilește clar că „actele juridice ale minorului cu capacitate restrânsă se încheie de către acesta, cu încuviințarea prealabilă a părinților sau tutorelui.”

a) Totuși unele acte juridice civile pot fi încheiate personal și singur de minorul de 14-18 ani. În această categorie intră:

- actele de conservare și actele mărunte pe care le putea încheia singur și până la vârsta de 14 ani;
- contractul de depozit special la CEC;
- redactarea testamentului de către minorul de 16 ani, prin care va putea să dispună de jumătate din ceea ce are fi putut dispune dacă ar fi fost major (art. 807 Cod civil.);

b) O serie de alte acte juridice civile pot fi încheiate de minorul de 14-18 ani cu încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal. În această categorie intră actele de administrare a unui bun individual determinat, precum și cele care privesc patrimoniul minorului;

c) Alte acte juridice pot fi încheiate de minorul de 14-18 ani singur, dar cu o dublă încuviințare, a ocrotitorului legal și a autorității tutelare. Din această categorie fac parte actele de

dispoziție, precum înstrăinarea unui bun, grevarea unui imobil cu o sarcină reală (gaj sau ipotecă), renunțarea la un drept, tranzacția. Conform art. 129 alin 2 din Codul familiei, „Tutorele nu poate, fără prealabila încuviințare a autorității tutelare să facă valabil înstrăinarea ori gajarea bunurilor minorului, renunțarea la drepturile patrimoniale ale acestuia, precum și să încheie orice alte acte care depășesc dreptul de administrare.”

d) Unele acte juridice sunt interzise minorului de 14-18 ani. Astfel, minorul nu poate să facă, nici chiar cu încuviințare, donații și nici să garanteze obligația altuia. Totodată, este oprit să se încheie acte juridice între tutore, soțul, o rudă în linie dreaptă ori frații sau surorile tutorelui, pe de o parte, și minor, pe de altă parte.

Capacitatea de exercițiu deplină. Această capacitate reprezintă aptitudinea persoanei fizice de a dobândi și exercita drepturile civile și de a-și asuma și executa obligațiile civile prin încheierea - personal și singur - a tuturor actelor juridice civile îngăduite de lege.

Art. 8 din Decretul nr. 3 1/1954 dispune: „Capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana devine majoră”. Conform legislației noastre, persoana devine majoră la împlinirea vârstei de optsprezece ani. Femeia de 16 ani împliniți, care se căsătorește, dobândește prin aceasta capacitate deplină de exercițiu. Art. 4 din Codul familie prevede că bărbatul se poate căsători numai dacă a împlinit vârsta de 18 ani, iar femeia dacă a împlinit vârsta de 16 ani.

Capacitatea de exercițiu deplină se pierde:

- a) prin moarte sau declararea judecătorească a morții persoanei fizice;
- b) prin punerea sub interdicție judecătorească;
- c) prin declararea nulității sau anularea căsătoriei, înainte ca femeia să fi împlinit 18 ani, dacă se dovedește că aceasta a fost de rea-credință la încheierea căsătoriei (respectiv, a cunoscut cauza nulității sau anulabilității căsătoriei).

3.4 Alte atribute ale persoanei fizice

În afara capacității civile, persoana fizică dispune și de alte atribute (elemente) care permit individualizarea sa precum *nume, domiciliu, stare civilă, etc*²².

3.5 Persoana juridică - subiect al raportului juridic civil

3.5.1 Noțiune

Sunt considerate persoane juridice acele subiecte colective de drept care, îndeplinind anumite condiții de fond și de formă prevăzute de lege, pot să dobândească drepturi subiective și civile, să contracteze obligații civile și să stea în justiție ca reclamante sau pârâte.

3.5.2 Elementele constitutive ale persoanei juridice

Potrivit art. 26 lit. e din Decretul nr. 31/1954, sunt elemente constitutive ale oricărei persoane juridice:

- *organizarea de sine stătătoare* sau structura organiza-torică. Persoana juridică este alcătuită ca un tot unitar, ca un sistem structurat pe compartimente și activități de desfășurat, cu precizarea persoanei sau a persoanelor care vor reprezenta persoana juridică în raporturile cu terții;
- *patrimoniul propriu*. Acest element constitutiv cuprinde totalitatea drepturilor și obligațiilor

22 A se vedea *infra* Partea a II-a, Capitolul I pct. 8.

patrimoniale ce aparțin persoanei juridice și trebuie să fie distinct atât față de patrimoniile altor persoane juridice, cât și față de patrimoniul fiecărei persoane fizice care face parte din colectivul său;

- *scopul propriu*. Acest element constitutiv indică obiectul de activitate al fiecărei persoane juridice, rațiunea de a exista a fiecărui subiect colectiv de drept. Pentru a fi valabil, scopul persoanei juridice trebuie să fie precis determinat încă de la înființarea ei și, totodată, să fie în deplină concordanță cu interesul general, obștesc.

3.5.3 Înființarea persoanelor juridice

Conform dispozițiilor legale în vigoare, există – în principal – trei mari moduri de înființare a persoanelor juridice.

A. Prin actul de dispoziție al organului de stat competent. Pe această cale iau ființă, în special, persoanele juridice de stat. Cel mai reprezentativ domeniu de aplicare a înființării pe această cale îl reprezintă acela al creării regiilor autonome și societăților comerciale cu capital de stat prin reorganizarea unităților economice de stat, în aplicarea prevederilor Legii nr. 15/1990. Astfel, conform art. 3 alin. 2 din Legea nr. 15/1990, „Regiile autonome se pot înființa prin hotărâre a guvernului, pentru cele de interes național, sau prin hotărâre a organelor județene și municipale ale administrației de stat, pentru cele de interes local, din ramurile și domeniile stabilite potrivit art. 2 (adică în ramurile strategice ale economiei naționale).

Referindu-se la societățile comerciale cu capital de stat, art. 16 din Legea nr. 15/1990 precizează că ele sunt organizate sub formă de societăți pe acțiuni sau societăți cu răspundere limitată.

B. Prin actul de înființare recunoscut de organul competent. Acest mod de înființare este reglementat prin Decretele-legi nr. 66 și 67/1990.

C. Prin actul de înființare autorizat de organul competent, pe baza următoarelor acte juridice:

- actul de constituire care, de regulă, îmbracă forma fie a unui contract de societate, fie a unui contract de asociere, în ambele variante aceste acte trebuind să fie încheiate în formă autentică notarială;

- statutul respectivei persoane juridice, de regulă tot în formă autentică;

- autorizarea înființării, act ce provine, după caz, fie de la instanțele judecătorești, fie de la un organ al puterii executive;

- după caz, înmatricularea în Registrul Comerțului sau înregistrarea ori înscrierea la organul abilitat de lege (de regulă organul fiscal teritorial).

Având nevoie de o autorizare prealabilă înființării (actul de recunoaștere fiind ulterior actului de înființare), pe această cale iau ființă următoarele categorii de persoane juridice:

- a) partidele politice și organizațiile obștești, autorizate de către Tribunalul Municipiului București (vezi Legea nr. 27/1996);

- b) societățile comerciale, autorizate de instanța judecătorească, cu „avizul consultativ” al Camerei teritoriale de comerț și industrie;

3.5.4 Capacitatea civilă a persoanelor juridice

Ca și în cazul persoanelor fizice, capacitatea civilă a persoanelor juridice este alcătuită din capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu.

Capacitatea de folosință reprezintă acea parte a capacității civile care constă în *aptitudinea*

generală și abstractă a persoanei juridice de a avea drepturi și obligații.

După criteriul capacității de folosință a persoanei juridice, acestea pot fi împărțite în două mari categorii, după cum sunt sau nu supuse înregistrării. Art. 33 din Decretul nr. 31/1954 prevede, în acest sens: „Persoanele juridice care sunt supuse înregistrării au capacitate de a avea drepturi și obligații de la data înregistrării lor.

Capacitatea de exercițiu constă în *aptitudinea persoanei juridice de a dobândi și exercita drepturi subiective civile și de a-și asuma și îndeplini obligații civile prin încheierea de acte juridice civile de către organele sale de conducere.*

Ea este utilă în săvârșirea de acte de voință, adică la încheierea actelor civile, cât și pentru a putea exercita drepturile și a duce la îndeplinire obligațiile. Dacă persoana fizică poate încheia singură actele juridice (cu condiția să nu fie declarată incapabilă), persoana juridică, prin natura ei, nu poate încheia acte juridice direct, ci doar prin intermediul organelor sale.

Potrivit art. 35-36 din Decretul nr. 31/1954, persoana juridică exercită drepturile și execută obligațiile prin organele sale, adică prin persoanele fizice cărora, potrivit legii, actului de înființare sau statutului, li s-a încredințat conducerea lor (de exemplu, consiliul de administrație, comitetul de direcție, administratori etc.).

Persoana juridică dobândește capacitatea de exercițiu odată cu capacitatea de folosință, dacă are constituite organele de conducere, întrucât prin acestea ele își exercită drepturile și își asumă obligațiile civile.

În consecință, actele juridice făcute de organele de conducere, în limita puterilor ce le-au fost conferite, sunt actele persoanei juridice însăși. Faptele ilicite ca și cele licite săvârșite de organele persoanei juridice, cu prilejul executării funcției lor, obligă persoana juridică însăși.

4. Conținutul raportului juridic civil

4.1 Noțiunea și structura conținutului raportului juridic civil

Conținutul raportului juridic civil cuprinde totalitatea drepturilor subiective civile și a obligațiilor pe care le au părțile în cadrul legăturii lor juridice.

Acest ansamblu de drepturi și obligații ale părților se caracterizează prin interdependență, prin corelația care există între conținutul dreptului subiectiv aparținând subiectului activ și conținutul îndatoririi subiectului pasiv.

4.2 Drepturile subiective civile

4.2.1 Noțiunea de drept subiectiv civil

Ca element al conținutului raportului juridic, noțiunea de „drept” este asociată termenului „subiectiv” pentru a o deosebi de noțiunea de „drept obiectiv”, înțelesă ca ansamblul normelor juridice existente la un moment dat.

Dreptul subiectiv este definit ca *posibilitate juridică recunoscută titularului de a avea, în limitele legii, o anumită conduită, de a pretinde persoanei obligate o anumită comportare și de a o impune la nevoie prin forța coercitivă a statului.*

Dreptul subiectiv prezintă următoarele caractere:

- a) conferă titularului următoarele prerogative:
 - să aibă o conduită permisă de lege (spre exemplu să posede, să folosească și să dispună de bunul aflat în proprietatea sa);
 - să pretindă subiectului pasiv să manifeste conduita cerută de lege (să execute

obligațiile ce-i revin la data când acestea devin exigibile);

- să ceară concursul forței de constrângere a statului pentru a determina cealaltă parte să manifeste conduita la care era îndatorat;

b) delimitează conduita permisă părții active a raportului juridic civil concret în cadrul legăturii juridice stabilită între subiecte;

c) existența dreptului subiectiv este independentă de exercitarea lui. S-a arătat în acest sens că, în timp ce nașterea dreptului conferă posibilitatea juridică a unei conduite, exercitarea dreptului presupune manifestarea concretă a acelei conduite.

4.2.2 Recunoașterea, ocrotirea și exercitarea drepturilor subiective civile. Abuzul de drept

Drepturile subiective civile sunt recunoscute titularilor lor, persoane fizice sau juridice, după caz, global sau pe categorii.

Astfel, Decretul nr. 31/1954 dispune în art. 1: „drepturile civile ale persoanelor fizice sunt recunoscute în scopul de a satisface interesele personale materiale și culturale, în acord cu interesul obștesc, potrivit legii și regulilor de conviețuire ...”.

Recunoașterea drepturilor subiective civile ar fi iluzorie fără ocrotirea lor.

Tocmai de aceea, principiul ocrotirii drepturilor subiective civile este înscris în art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 în formularea: „drepturile civile sunt ocrotite de lege”.

Un mijloc important de ocrotire a drepturilor subiective îl constituie acțiunea în justiție ce poate fi exercitată de titular când dreptul său este încălcat.

Regula esențială în materia exercitării drepturilor subiective civile este aceea a libertății titularului de a hotărî în ce mod, când și cum să exercite dreptul său.

Exercitarea drepturilor subiective civile trebuie să se înscrie în limitele următoarelor principii²³:

- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat potrivit cu scopul lui economic și social (art. 3 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954);

- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat cu respectarea legii și moralei (art. 5 din Codul civil);

- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat cu bună credință (art. 54 din Constituție);

- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat în limitele sale (materiale sau juridice).

Exercitarea dreptului subiectiv civil cu respectarea acestor principii constituie o exercitare normală, firească în acord cu adagiul *qui suo utitur, nemini laedit* (cine își exercită dreptul său, nu vatămă pe altcineva), care justifică invocarea lui drept cauză care înlătură caracterul ilicit al faptei, dacă printr-o astfel de exercitare s-a cauzat un prejudiciu.

Exercitarea dreptului subiectiv civil cu încălcarea principiilor arătate constituie *abuz de drept* și se sancționează după caz:

- pe cale pasivă, prin refuzul instanțelor judecătorești de a ocroti dreptul exercitat abuziv;

- pe cale ofensivă, a acțiunii în răspundere civilă introdusă de persoana vătămată prin exercițiul abuziv al dreptului;

4.2.3 Clasificarea drepturilor subiective civile

23 Gh. Beleiu, op. cit., p. 89

După criteriul naturii lor distingem între drepturi absolute și drepturi relative.

Dreptul absolut este acel drept subiectiv civil în temeiul căruia titularul său, determinat, are posibilitatea să-l exercite singur, celelalte persoane având obligația generală și negativă de a nu face nimic de natură să aducă atingere exercițiului acestuia.

În categoria drepturilor absolute intră drepturile personale nepatrimoniale și drepturile reale (dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale).

Dreptul relativ este acel drept subiectiv civil, în temeiul căruia subiectul activ determinat (creditorul) are posibilitatea de a pretinde subiectului pasiv determinat (debitorul) să dea, să facă sau nu facă ceva (*dare, facere, nonfacere*).

După criteriul conținutului lor, distingem între drepturi patrimoniale și drepturi personal nepatrimoniale.

Drepturile patrimoniale (care împreună cu obligațiile corespunzătoare alcătuiesc patrimoniul persoanelor) se clasifică la rândul lor în drepturi reale și drepturi de creanță.

Dreptul real (jus in re) este acel drept subiectiv, în virtutea căruia titularul lui poate să exercite în mod direct și exclusiv atributele asupra unui lucru, fără a fi necesară intervenția unei alte persoane;

Dreptul de creanță (jus in personam) este dreptul subiectiv în virtutea căruia subiectul activ (creditorul) poate pretinde subiectului pasiv determinat (debitorul) să dea, să facă sau să nu facă ceva.

Din faptul că dreptul real este un drept absolut (opozabil *erga omnes*) ce are ca obiect un bun cert, rezultă două prerogative specifice, deosebit de importante pentru titularul unui drept real: dreptul de urmărire și dreptul de preferință.

Dreptul de urmărire constă în posibilitatea recunoscută titularului unui drept real de a urmări și pretinde bunul, în orice mâini s-ar găsi.

Dreptul de preferință constă în posibilitatea recunoscută titularului unui drept real de a fi satisfăcut cu prioritate față de titularii altor drepturi reale, dobândite ulterior, sau de titularii unor drepturi de creanță fără garanții (creditori chirografari).

După criteriul raportului dintre ele distingem între drepturi reale principale și drepturi reale accesorii.

Drepturile reale principale au o existență de sine stătătoare; ele sunt prevăzute în Codul civil sau în alte acte normative. Enumerăm aici următoarele drepturi reale principale:

- dreptul de proprietate publică ce aparține fie statului (domeniul public de interes național), fie unităților administrativ teritoriale - județul, orașul, comuna - (domeniul public de interes local) ca persoane juridice de drept public. Regimul aplicabil acestui drept de proprietate este de drept public. Bunurile aparținând „domeniului public” sunt scoase din circuitul civil.

- dreptul de proprietate privată, care poate avea ca titulari persoane fizice sau persoane juridice (de stat, private, cooperatiste, obștești, mixte) inclusiv bunuri aparținând domeniului privat al statului, având ca titulari statul și unitățile administrativ teritoriale în care aceștia acționează ca persoane juridice de drept privat;

- dezmembrămintele dreptului de proprietate privată: dreptul de uzufruct (art. 517 și urm. Cod civil); dreptul de uz și dreptul de abitație (art. 565 Cod civil); dreptul de servitute (art. 576 și urm. Cod civil); dreptul de superficiei (art. 493 și urm. Cod civil);

- drepturi reale reglementate de alte acte normative decât Codul civil, din care menționăm:

- a) dreptul administrare al regiilor autonome și instituțiilor publice (art. 40 și 53 din Legea nr. 15/1990 și art. 34 alin. 1 și 2 din Legea nr. 18/1991);
- b) dreptul de concesiune asupra unor bunuri (art. 135 din Constituție, art. 25 din Legea nr. 15/1990);
- c) dreptul de concesiune asupra unor terenuri atribuite persoanelor fizice pentru construcții (art. 15, 19, 36, 37 din Legea nr. 50/1991);
- d) dreptul de concesiune asupra unor terenuri din domeniul privat al statului (art. 30,17 alin. 3 din Legea nr. 18/1990);
- e) dreptul de folosință asupra unor terenuri sau alte imobile atribuite unor societăți comerciale cu capital român și străin (art. 3 din Legea nr. 35/1991);
- f) dreptul de preemțiune (art. 69 din Legea nr. 18/1991);
- g) alte drepturi de folosință.

Drepturile reale accesorii sunt acelea a căror existență depinde de existența altor drepturi principale, pe care le garantează.

Sunt drepturi reale accesorii: dreptul de retenție, dreptul de gaj - amanetul - (reglementat de art. 1685 Cod civil și urm.), ipoteca (reglementată de art. 1746 și urm. Cod civil) și privilegiile.

Dreptul de retenție este acel drept real accesoriu în temeiul căruia persoana care deține un bun mobil sau imobil pe care trebuie să-l restituie creditorului, titular al bunului, are dreptul să-l rețină până când creditorul respectiv îi va plăti sumele pe care le-a cheltuit cu întreținerea acelui bun²⁴. Acest drept are natura unei garanții reale imperfecte.

Dreptul de gaj este un drept real accesoriu mobilier, ce conferă titularului creditor prerogative asupra unui bun al debitorului, bun afectat garantării unei obligații a acestuia²⁵. El conferă titularului prerogativa dreptului de urmărire și de preferință.

Ipoteca este un drept real imobiliar accesoriu asupra imobilului afectat la plata unei datorii (art. 1746 Cod civil). Ipoteca conferă titularului prerogativele de a urmări bunul în mâinile oricui s-ar afla și de a fi preferat pentru satisfacerea creanței, în concursul cu alți creditori²⁶.

Privilegiul este un drept real accesoriu care conferă titularului dreptul de preferință în plata creanței înaintea altor creditori²⁷.

După criteriul modalităților care efectuează existența și exercitarea dreptului, distingem între drepturi pure și simple, drepturi efectuate de modalități și drepturi eventuale.

4.3 Obligații civile

4.3.1 Noțiune

Obligația, în sens restrâns, este *îndatorirea subiectului pasiv de a executa o acțiune pozitivă sau negativă, de a face sau a nu face ceva, în folosul creditorului său ori a altei persoane.*

24 A se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, op. cit., p. 390, M. Toma, op. cit., p. 363

25 Ibidem, p. 366 și urm.

26 Ibidem, p. 383

27 Ibidem

4.3.2 Clasificarea obligațiilor civile

Obligațiile se clasifică după mai multe criterii.

După criteriul obiectului lor distingem între:

- a. Obligații de a da, a face, a nu face
- b. Obligații pozitive și negative;
- c. Obligații de rezultate și de diligență.

„A da” (*aut dare*) înseamnă în dreptul civil a transfera sau a constitui un drept real (drept de proprietate, uz uzufruct, superficie, etc.).

„A face” (*aut facere*) înseamnă o acțiune în favoarea subiectului activ, o prestație pozitivă de orice natură (efectuarea unei lucrări, prestarea unui serviciu, predarea unui bun).

„A nu face” înseamnă obligarea subiectului pasiv de a se abține de la a nu face ceva care să afecteze exercițiul unui drept absolut sau să se abțină de a face ceva la care persoana era îndreptățită să facă dacă nu și-ar fi luat obligația față de subiectul activ de “a nu face”. De exemplu, obligația de a nu vinde un lucru timp de 6 luni, obligația de a nu construi pe terenul cumpărat, etc.

Obligațiile de „a da” și „a face” sunt numite *obligații pozitive*, iar obligația de „a nu face” este considerată o *obligație negativă*, a cărei încălcare îl pune pe debitor de drept în întârziere.

Obligația de rezultat (determinată) este aceea care se consideră îndeplinită dacă debitorul a atins rezultatul promis.

Obligația de diligență (de mijlocare) este aceea care îl îndatorează pe debitor de a depune eforturi, de a stăruii cu bună credință, pentru a atinge un anumit rezultat, fără a fi obligat să îndeplinească însuși rezultatul respectiv.

Neîndeplinirea obligației de rezultat naște în sarcina debitorului prezumția de culpă, acesta trebuind să facă proba nevinovăției sale.

5. Obiectul raportului juridic civil

5.1 Noțiune

Prin obiect al raportului juridic civil înțelegem acțiunea sau abstențiunea la care este îndreptățit subiectul activ și îndatorat subiectul pasiv.

Obiectul raportului juridic civil delimitează deci conduita subiectelor de drept în cadrul raportului juridic civil concret.

Ca element structural al raportului juridic civil, obiectul este corelat conținutului acestuia.

Acțiunea permisă subiectului poate să constea în transmiterea unui drept real (“a da”) ori într-un fapt personal (“a face”, “a nu face”).

Când conduita permisă subiectului constă în transmiterea unui drept asupra unui lucru (“a da”) acesta este privit ca obiect derivat (material) al obiectului raportului juridic.

Așadar, **obiectul raportului juridic** îl formează *conduita părților, acțiunile sau abstențiunile permise sau impuse lor*. Lucrurile și valorile personal nepatrimoniale sunt elemente exterioare relației sociale care nu pot fi incluse obiectului raportului social. Când însă acțiunile sau abstențiunile părților se referă la lucruri exterioare raportului juridic acestea pot fi apreciate ca obiect derivat.

5.2 Bunurile - obiect exterior al raportului juridic civil

5.2.1 Noțiune

Conceptul de bun este o categorie juridică grefată pe noțiunea de lucru.

Prin lucru se înțelege tot ceea ce există în natură, perceput prin simțurile noastre; tot ceea ce are o existență materială.

Bunurile sunt lucruri care satisfac o trebuință umană, au o valoare economică și sunt susceptibile de apropiere sub forma unor drepturi patrimoniale.

Lucrurile care nu întrunesc cumulativ condițiile arătate nu sunt bunuri în sens juridic. Astfel, aerul atmosferic, lumina solară, deși utile omului nu au valoare economică și nu sunt susceptibile de apropiere directă sub forma unor drepturi patrimoniale, astfel încât nu sunt considerate bunuri.

Drepturile și obligațiile patrimoniale și bunurile la care se referă acestea, aparținând unei persoane pot fi privite atât în individualitatea lor cât și în universalitatea lor, ca totalitate de drepturi și obligații patrimoniale aparținând unei persoane, totalitate numită patrimoniul persoanei.

Între bunurile persoanei și patrimoniul acesteia există raportul dintre parte-întreg.

Bunurile dau consistență reală drepturilor subiective și conținutului patrimoniului.

5.2.2 Clasificarea bunurilor

După regimul circulației juridice distingem între bunuri aflate în circuitul civil și bunuri scoase din circuitul civil.

Bunurile aflate în circuitul civil sunt acelea care pot face obiectul actelor juridice civile (art. 963 Cod Civil). Scoaterea bunului din circuitul civil poate fi făcută numai prin lege.

Bunurile aflate în circuitul civil pot circula liber, fără nici o restricție ori pot fi supuse unui regim juridic restrictiv, din motive de necesitate publică (arme, muniții, substanțe explozive, toxice, etc.).

Bunurile scoase din circuitul civil sunt acelea ce nu pot face obiectul unor acte juridice civile ca urmare a unei dispoziții exprese a legii. Așa spre exemplu, art. 5 alin. 2 din Legea nr. 18/1991 dispune că “terenurile care fac parte din domeniul public sunt scoase din circuitul civil, dacă prin lege nu se prevede altfel. Dreptul de proprietate asupra lor este imprescriptibil”.

Potrivit art. 135 (4) din Constituție, bunurile aparținând domeniului public sunt scoase din circuitul civil. Ele sunt inalienabile, insesizabile și imprescriptibile.

După natura lor distingem între bunuri mobile și imobile (art. 461 Cod Civil).

Bunurile mobile (mișcătoare) se subclasifică în: bunuri mobile prin natura lor, bunuri mobile prin determinarea legii, bunuri mobile prin anticipație.

Bunurile mobile prin natura lor sunt, potrivit art. 473 Cod Civil, cele care se transportă de la un loc altul și care se mișcă de la sine (animalele), sau cu ajutorul unei puteri străine (lucrurile neînsuflețite).

Bunurile mobile prin determinarea legii sunt, potrivit art. 474 Cod Civil, obligațiile și acțiunile care au ca obiect sume exigibile sau bunuri mobile, acțiuni sau interese în companii de finanțe, de comerț sau industriale, chiar dacă capitalul acestora e format din imobile. Acțiunile sau interesele se socotesc ca imobile numai în privința fiecărui asociat și pe timpul cât ține asociația.

Bunuri mobile prin anticipație. Acestea sunt bunuri imobile prin natura lor dar pe care părțile unui act juridic le consideră mobile prin anticipație, în temeiul a ceea ce vor deveni în viitor, precum: recoltele și fructele neculese încă, materialul neextras al unei cariere (piatră, marmură, petrol, etc.).

Caracterul mobil al acestor bunuri se manifestă numai în raporturile dintre părțile actului juridic, pentru terți ele fiind bunuri imobile.

Bunurile imobile sunt bunurile nemișcătoare. Ele se subclasifică în: imobile prin natura lor, imobile prin obiectul la care se aplică și imobile prin destinație.

Bunurile imobile prin natura lor sunt enumerate de art. 462-465 Cod Civil: fondurile de pământ, clădirile și toate părțile acestora, morile de vânt sau de apă, așezate pe stâlpi, recoltele care se țin de rădăcini, fructele neculese, arborii netăiați și vegetația prinsă de pământ.

Bunurile imobile prin obiectul la care se aplică sunt enumerate de art. 471 Cod Civil: uzufructul lucrurilor imobile, acțiunile ce tind la revendicarea unui imobil.

Bunurile imobile prin destinație sunt enumerate de art. 467-470 Cod Civil. Acestea sunt bunuri mobile prin natura lor dar sunt considerate imobile datorită destinației ce li s-a dat (de a servi ca accesoriu pentru uzul și exploatarea unui imobil). Pentru existența acestei categorii, se cer întrunite următoarele condiții:

1. ambele bunuri să fi aparținut aceluiași proprietar în momentul fixării destinației;
2. Între cele două bunuri să existe un raport de accesorie legat fie de exploatarea sau serviciul fondului principal, fie de atașarea materială față de fond.

Sunt asemenea bunuri: bunurile destinate exploatarea agricolă, exploatarea industriale sau comerciale; bunuri mobile pe care proprietarul le-a așezat perpetuu către fond (atașate durabil cu gips, ciment, var) ori care nu pot fi scoase fără a deteriora fondul sau pe ele însele (statui, ornamente, tablouri, oglinzi, etc.).

După caracterul modului de determinare, distingem între bunuri certe, individual determinate (*res certa*) și bunuri generic determinate (*res generis*), de gen.

După caracterul posibilității de înlocuire în executarea unei obligații, distingem între *bunuri fungibile și nefungibile*.

După criteriul producerii fructelor, bunurile se clasifică în *bunuri frugifere și bunuri nefrugifere*. Sunt frugifere bunurile care produc periodic fructe, fără consumarea substanței lor.

După cum folosirea lor implică sau nu consumarea lor, distingem între *bunuri consumptibile și bunuri neconsumptibile*.

După cum pot fi sau nu divizate, distingem între bunuri divizibile și bunuri indivizibile.

După cum pot fi percepute prin simțuri, bunurile pot fi *corporale sau incorporale*.

După corelația existentă între bunuri, acestea sunt bunuri principale și bunuri accesorii.

6. Proba raporturilor juridice civile

6.1 Noțiune și reglementare

Proba este, în sens generic, *mijlocul juridic de stabilire a adevărului referitor la fapte sau acte juridice din care izvorăsc drepturi subiective sau obligații civile*²⁸.

Codul civil reglementează unele reguli de ordin general privind probele, cât și cele mai importante mijloace de probă: înscrisurile, mărturia, mărturisirea și prezumțiile (art. 1 169-1206), iar Codul de procedură civilă reglementează alte mijloace de probă (expertiza, cercetarea la fața locului, probele materiale) și modul de administrare a probelor (art. 167-225 și 235-241).

O regulă importantă este aceea că oricine pretinde un drept subiectiv trebuie să dovedească

28 Gh. Beleiu, op. cit., p. 111; A. Ionașcu, *Proba în procesul civil*, Editura Științifică, București, 1969, p. 19

existența lui.

6.2 Obiectul probei

Prin **obiectul probei** înțelegem *elementul ce trebuie dovedit de cel ce invocă un drept. În acest sens, obiectul probei îl constituie faptele și actele juridice care au dat naștere drepturilor și obligațiilor corelative ale raportului juridic concret.*

Trebuie precizat că norma civilă nu constituie obiect al probei întrucât judecătorul este prezumat a cunoaște legea, potrivit adagiului “*jura novit curia*”²⁹.

Faptele juridice (stricto sensu) pot fi dovedite prin orice mijloc de probă.

Actele juridice sunt supuse, de regulă, unui sistem de probe preconstituite (înscrisurile).

De obicei, proba se face cu privire la faptele pozitive. Faptul negativ poate fi dovedit prin dovedirea unui fapt pozitiv contrar. Faptele negative nedeterminate nu pot face obiectul probei.

Faptele notorii se dovedesc prin probarea *notorietății* nefiind necesară proba faptelor ce au condus la formarea notorietății. Faptele notorii sunt acele fapte cunoscute în general de toată lumea (într-o localitate, zonă geografică, țară, etc.).

Faptele necontestate sunt împrejurări acceptate (admise) de părțile unui litigiu ca fiind reale, astfel că proba lor nu este cerută.

Faptele cunoscute personal de judecător, din alte împrejurări decât acelea ale dosarului cauzei, fac obiectul probațiunii judiciare, trebuind arătate probele.

În cazul actelor juridice pentru care legea cere forma solemnă, proba actelor se poate face cu prezentarea formelor respective (actul autentic).

6.3 Sarcina probei și condițiile de admisibilitate a probelor

Sarcina probei trebuie înțeleasă ca *îndatorirea de a face dovada faptului sau actului juridic izvor de drepturi sau obligații corelative*³⁰.

Pentru a fi admisibilă, orice probă trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- a) să nu fie oprită de lege;
- b) să fie verosimilă;
- c) să fie utilă;
- d) să fie pertinentă;
- e) să fie concludentă, aptă să contribuie la rezolvarea pricinii de către organul de

jurisdicție.

6.4 Convențiile părților asupra probelor

Convențiile asupra probelor sunt *acorduri de voință încheiate anterior unui proces ori în cursul acestuia, prin care părțile se abat de la normele probațiunii judiciare.*

Asemenea convenții pot avea ca obiect: obiectul probei, sarcina probei, forța doveditoare a probei ori administrarea acesteia.

O regulă în materie este aceea că astfel de convenții sunt valabile dacă nu aduc atingere unor

29 Gh. Beleiu, op. cit., p. 113

30 A. Ionașcu, op. cit., p. 45

norme imperative.³¹

Cu referire la probațiunea actelor juridice, art. 1191 Cod civil oprește probarea lor cu martori, cu excepția ipotezei alin. 3, care dispune că “părțile pot conveni ca și în cazurile arătate mai sus să se poată face dovada cu martori, dacă aceasta privește drepturi de care ele pot să dispună”

7. Mijloacele de probă și clasificarea probelor

Art. 1170 Cod civil prevede că proba (dovada) se poate face: prin înscrisuri, martori, prezumții și mărturisirea uneia din părți.

Codul de procedură civilă adaugă expertiza (art. 201-214) și cercetarea la fața locului (art. 215-217). Totodată, art. 218-225 Cod procedură civilă reglementează și interogatoriul ca mijloc prin care se obține mărturisirea.

Doctrina distinge probele după mai multe criterii.

7.1 Înscrisurile

7.1.1 Noțiune

Înscrisul este *orice declarație despre un act sau fapt juridic, făcută prin scriere cu mâna, prin dactilografare ori imprimare, cu orice litere sau sistem de scriere, pe hârtie sau pe orice alt material: sticlă, lemn, metal, pânză, telex, fax etc.*

Sunt asimilate înscrisurilor declarațiile verbale, înregistrate pe bandă electromagnetică, peliculă, disc etc³².

Înscrisurile sunt probe preferate de părți, deoarece cuprind voința părților, fiind sunt ușor de păstrat și de utilizat într-un litigiu.

7.1.2 Înscrisul autentic

A. Noțiune

Potrivit art. 1171 Cod civil: „*Actul autentic este acela care s-a făcut cu solemnitățile cerute de lege, de un funcționar public care are dreptul de a funcționa în locul unde actul s-a făcut*”.

Sunt acte autentice următoarele categorii de înscrisuri: înscrisuri autentice notariale (Legea nr. 36/1995); hotărârile organelor jurisdicționale; actele de stare civilă, deciziile și încuviințările autorităților tutelare, procesele verbale de îndeplinire a actelor de procedură etc (art. 1171 Cod civil).

Diferite legi speciale prevăd și alte acte autentice.

B. Procedura autentificării

Autentificarea înscrisurilor implică o serie de operațiuni pe care trebuie să le îndeplinească funcționarul public:

- notarul (funcționarul public) are îndatorirea de a desluși adevăratele raporturi dintre

31 Gh. Beleiu, op. cit., p. 114

32 Pentru dezvoltări a se vedea, A. Ionașcu, op. cit., p. 97 și urm.

părți, de a le lămuri cu privire la consecințele ce decurg din înscrisul pe care vor să-l întocmească și de a le da îndrumările necesare pentru ca înscrisul lor să corespundă scopului urmărit de ele;

- notarul (funcționarul public) trebuie să verifice îndeplinirea condițiilor cerute de lege pentru validitatea înscrisului, realizând astfel, controlul preventiv al legalității actelor ce urmează a se întocmi;

- la cererea părților, notarul (funcționarul public) trebuie să redacteze înscrisul pe care acestea vor să-l autentifice;

- notarul (funcționarul public) este obligat să constate identitatea părților sau a reprezentanților lor, să cerceteze legalitatea împuternicirii acestora, să verifice capacitatea părților, să controleze îndeplinirea celorlalte condiții cerute de lege pentru validarea înscrisului, după care procedează la îndeplinirea formelor de autentificare.

Autentificarea își produce efectele din momentul în care notarul (funcționarul public) a luat consimțământul părților și acestea au semnat înscrisul.

C. Puterea doveditoare a înscrisului autentic

Puterea doveditoare a înscrisului autentic decurge din faptul că a fost autentificat, sau chiar întocmit și autentificat de notarul public.

Astfel, *mențiunile referitoare la constatările personale ale notarului* se bucură de cea mai deplină putere doveditoare, ele neputând fi combătute decât prin procedura (specială și complicată) a înscrierii în fals.

Mențiunile ce cuprind declarațiile făcute de părți, fac dovada numai până la proba contrarie.

Înscrisul, care prin forma și aparența sa exterioară are înfățișarea unui înscris autentic, se bucură de o *prezumție de autenticitate*.

7.1.3 Înscrisul sub semnătură privată

A. Noțiune și condiții de valabilitate

Prin **înscris sub semnătură privată** se înțelege *orice înscris semnat de partea sau părțile de la care emană*.

Pentru validitatea înscrisului sub semnătură privată se cere existența a două categorii de condiții:

- *condiția generală a semnăturii*, cerută pentru orice astfel de înscris;
- *condiții speciale*, cerute numai pentru anumite înscrisuri sub semnătură privată.

B. Condiția generală a semnăturii

Semnătura este *condiția necesară și suficientă cerută pentru validitatea înscrisului sub semnătură privată*.

Semnătura se cere a fi neapărat *scrisă de mâna părții* ori a părților. Ea nu poate fi dactilografiată, litografiată ori imprimată și nici înlocuită cu o parafă, cu un sigiliu, cu vreun alt semn sau prin punere de deget.

C) Condiții speciale cerute pentru anumite înscrisuri sub semnătură privată

Condiția pluralității de exemplare pentru înscrisurile care constată convenții sinalagmatice (contracte bilaterale). Potrivit art. 1179 Cod civil: „Actele sub semnătură privată, care cuprind convenții sinalagmatice, nu sunt valabile dacă nu s-au făcut în atâtea exemplare originale câte

părți sunt cu interes contrar. Este de ajuns un singur exemplar original pentru toate persoanele care au același interes” (alin. 1).

„Fiecare exemplar trebuie să facă mențiunea de numărul originalelor ce s-au făcut” (alin. 2).

Condiția scrierii în întregime, de mâna debitorului, a actului sau a mențiunii „bun și aprobat”. Această condiție presupune scrierea în întregime a actului de mâna debitorului, și a mențiunii “bun și aprobat”, în cazul înscrisurilor ce constată obligații unilaterale având ca obiect o sumă de bani sau o cantitate de bunuri fungibile (art. 1180 Cod civil).

Condiția scrierii, semnării și datării testamentului olograf. Această condiție presupune scrierea, semnarea și datarea, de mâna autorului, a testamentului olograf.

Aceste trei aspecte („scrierea, semnarea și datarea” de mâna testatorului) fac ca testamentul olograf să fie solemn, în sensul că această formă e cerută *ad validitatem*.

D. Puterea doveditoare a înscrisului sub semnătură privată

Art. 1176 prevede că: „Actul sub semnătură privată, recunoscut de acela căruia se opune sau privit, după lege, ca recunoscut, are același efect ca actul autentic, între acei care l-au subscris și între cei care reprezintă drepturile lor”.

7.1.4 Alte categorii de înscrisuri

Afară de înscrisul autentic și cel sub semnătură privată, există și altele, precum:

- scrisorile;
- mențiunile făcute de creditor pe titlul de creanță (art. 1186 Cod civil);
- registrele și hârțiile casnice (art. 1185 Cod civil);
- registrele comerciale (art. 1183-1184 Cod civil și art. 50-54 Cod comercial);
- răbojurile (art. 1187 Cod civil).

7.2 Mărturia sau proba testimonială

7.2.1 Noțiune și caractere

Mărturia este o *relatare făcută de o persoană, oral, în fața instanței de judecată cu privire la acte sau fapte litigioase săvârșite în trecut, despre care are cunoștință personală*³³.

Trăsăturile mărturiei sunt:

- mărturia presupune cunoașterea personală, de către martor, a faptelor pe care le relatează; (nu „din auzite” sau după „ceea ce spune lumea”);
- mărturia presupune relatarea orală în fața instanței de judecată.

7.2.2 Administrarea probei testimoniale

A. Regula generală în materia probei testimoniale este că faptele juridice *stricto sensu* pot fi dovedite în mod nelimitat, prin proba testimonială. Condițiile restrictive privind administrarea probei testimoniale se referă la actele juridice.

B. Reguli restrictive referitoare la administrarea probei cu martori sunt precizate de art. 1191 Cod civil.

Astfel, “dovada actelor juridice al căror obiect are o valoare ce depășește suma de 250 lei, chiar

33 Ibidem p. 172

pentru depozit voluntar, nu se poate face decât sau prin act autentic sau prin act sub semnătură privată (alin. 1).

“Nu se va primi niciodată o dovadă prin martori, în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, nici despre ceea ce se pretinde că s-ar fi zis înaintea, la timpul sau în urma confecționării actului, chiar cu privire la o sumă sau valoare ce nu depășește 250 lei” (alin. 2).

Regulile stabilite în art. 1191 alin. 1 și 2 Cod civil nu sunt imperative, ci dispozitive. Potrivit art. 1191 alin. final „Părțile însă pot conveni, ca și în cazurile arătate mai sus, să se poată face dovada lor prin martori, dacă aceasta privește drepturile de care ele pot să dispună”.

C. Excepții de la regulile restrictive privitoare la administrarea probei cu martori prevăzute de art. 1191 alin. 1 și 2 Cod civil sunt menționate de art. 1197, 1998 Cod civil. Acestea sunt:

- începutul de dovadă scrisă (art. 1197 Cod civil);
- imposibilitatea de preconstituire sau de păstrare a unui înscris (art. 1198 Cod civil).

7.3 Mărturisirea (recunoașterea)

7.3.1 Noțiune

Mărturisirea este *recunoașterea de către o persoană a unui fapt pe care o altă persoană își întemeiază o pretenție sau o apărare și care este de natură să producă efecte juridice împotriva autorului ei*³⁴.

7.3.2 Admisibilitatea mărturisirii

În principiu, mărturisirea este admisă în toate materiile. Prin excepție, mărturisirea nu este admisibilă:

- când mărturisirea este expres oprită de lege; astfel, art. 612 alin. ultim Cod de procedură penală prevede că mărturisirea nu poate fi mijloc de probă, în procesul de divorț, pentru „dovedirea motivelor de despărțenie”;
- când, prin admiterea mărturisirii, s-ar ajunge la eludarea unor dispoziții imperative;
- cea care s-ar referi la drepturi de care titularul lor nu poate dispune.

7.3.3 Clasificarea mărturisirii

Mărturisirea este de două feluri: judiciară și extrajudiciară (art. 1204-1206 Cod civil.).

Mărturisirea este *judiciară* atunci când îndeplinește, cumulativ, următoarele condiții:

- este făcută în cadrul unui proces, înaintea sau în cursul judecății;
- este făcută în însuși procesul în care este folosită ca mijloc de probă;
- este făcută înaintea judecătorului, personal sau prin procură specială (art. 1206 Cod

civil).

Mărturisirea este *extrajudiciară* atunci când cele trei condiții de mai sus nu sunt întrunite în mod cumulativ.

Formele mărturisirii sunt: mărturisire expresă și mărturisire tacită (prezumată).

7.3.4 Puterea doveditoare a mărturisirii

Puterea doveditoare a mărturisirii concepută ca o probă obișnuită, *este lăsată la libera*

34 Ibidem, p. 255

apreciere a instanței de judecată; instanța, verificând mărturisirea judiciară sub aspectul sincerității și veridicității ei, în comparație cu celelalte mijloace de probă administrate în cauză, o va putea folosi ca o probă deplină, ca o probă susceptibilă de a fi răsturnată prin dovada contrarie ori ca un început de dovadă sau o va putea înlătura cu desăvârșire.

7.3.5 Interogatoriul

Interogatoriul este mijlocul procedural - reglementat de art. 218-225 Cod de procedură civilă - de administrare a probei mărturisirii. În afară de mărturisirea spontană, mărturisirea este, de cele mai multe ori, provocată, ceea ce se realizează prin intermediul interogatoriului. Interogatoriul este o problemă ce ține de administrarea probelor, de procedura civilă.

7.4 Prezumțiile. Noțiune și clasificare

Potrivit art. 1199 Cod civil „Prezumțiile sunt consecințele ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut”.

Prin urmare, **prezumția** constă în deducerea existenței unui fapt necunoscut din cunoașterea altui fapt, datorită legăturii ce există între cele două fapte.

Art. 1199 Cod civil clasifică prezumțiile în două categorii: simple (care sunt opera judecătorului) și legale (care sunt opera legiuitorului).

7.5 Expertizele judiciare

Expertizele judiciare sunt mijloace de probă, *constând într-un raport de expertiză ce cuprinde constatările unor specialiști privind anumite fapte sau acte juridice.*

Expertul, numit în condițiile legii, aduce prin raportul de expertiză, lămuriri concrete, științifice, documentate, privind împrejurările de fapt care formează obiectul litigiului. Obiectivele concrete ale expertizei se fixează de către instanța de judecată sau la cererea părții interesate.

Expertizele judiciare pot fi: contabile, medicale, tehnice (în toate domeniile de activitate).

Rezultatele expertizelor sunt puse în discuția părților, care pot cere refacerea ori completarea expertizei fie de același expert, fie de altul.

Evaluarea raportului de expertiză, a raportului suplimentar sau a raportului de contraexpertiză ca mijloc de probă rămâne la aprecierea instanței de judecată.

CAPITOLUL V ACTUL JURIDIC CIVIL

1. Noțiune, caractere și clasificare

Actul juridic civil a fost definit ca *manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice, respectiv, de a naște, modifica ori stinge un raport juridic civil*³⁵.

35 În acest sens, A. Ionașcu, *Drept civil. Partea generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 76; Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de Editură și Presă ȘANSA” S.R.L., București, 1998, p. 126; Șt. Rauschi, *Drept civil*, Editura Chemarea, Iași, 1992; M. Toma, op. cit., p. 116

Actul juridic civil prezintă următoarele caractere³⁶:

- actul juridic este o manifestare de voință liberă a unui subiect de drept, conștientă și exteriorizată spre a fi cunoscută;
- manifestarea de voință este făcută cu intenția de a produce efecte juridice specifice;
- efectele actului juridic constau în nașterea, modificarea ori stingerea unui raport juridic civil concret.

Actul juridic civil constituie unul din cele mai importante izvoare de drepturi și obligații, fiind și instrumentul care permite persoanei să participe la viața juridică.

Termenul de “act juridic” este utilizat în doctrină, jurisprudență și legislație în două sensuri:

- de manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice civile (cu semnificația de operațiune juridică - *negotium juris*).
- de înscris constatator al manifestării de voință, suportul material care consemnează manifestarea de voință (*instrumentum probationes; instrumentum*).

Numărul actelor juridice fiind mare, o clasificare a lor se impune, utilizând criterii diferite.

Astfel, **după criteriul numărului părților**, distingem între acte unilaterale și bilaterale (multilaterale).

După criteriul scopului urmărit de părți la încheierea actului, distingem între acte juridice cu titlu oneros³⁷ și acte cu titlu gratuit.

Actele cu titlu oneros sunt acelea prin care una din părți procură celeilalte un folos patrimonial în schimbul unui echivalent.

Actele cu titlu oneros se subdivid în comutative și aleatorii³⁸.

După criteriul efectelor produse, actele civile se împart în: constitutive, translative și declarative.

După criteriul importanței lor, distingem între acte juridice civile de conservare, de administrare și de dispoziție.

După criteriul conținutului lor, actele juridice civile se împart în: patrimoniale și nepatrimoniale.

După criteriul formei cerute pentru valabila încheiere, distingem între acte consensuale, solemne și reale.

După criteriul momentului producerii efectelor, actele civile se împart în: acte între vii (*inter vivos*) și acte pentru cauză de moarte (*mortis causa*).

După rolul voinței părților în stabilirea conținutului lor, distingem între: acte subiective și acte condiție.

După cum cuprinde sau nu modalități (termen, condiție), actele juridice se împart în acte pure și simple și acte afectate de modalități.

După criteriul raportului dintre ele, distingem între acte principale și acte accesorii.

36 Gh. Beleiu, op. cit., p. 126

37 Art. 945 C. civ. prevede: “Contractul oneros este acela în care fiecare parte voiește a-și procura un avantaj”.

38 Art. 947 C. civ. dispune: “Contractul cu titlu oneros este comutativ atunci când obligația unei părți este echivalentul obligației celeilalte. Contractul este aleatoriu când echivalentul depinde, pentru una sau toate părțile, de un echivalent incert”. A se vedea art. 1635 C. civ.

După criteriul legăturii cu cauza (scopul), distingem între acte cauzale și acte abstracte.

După criteriul modalității încheierii lor, actele juridice civile se împart în acte strict personale și acte care pot fi încheiate și prin reprezentare.

După criteriul denumirii lor legale, distingem între acte tipice (numite) și acte atipice (nenumite).

După modul lor de executare, actele juridice civile se divid în: acte cu executare dintr-o dată (*uno actu*) și acte cu executare succesivă.

2. Condițiile actului juridic civil

2.1 Definiție. Terminologie

Prin condițiile actului juridic civil înțelegem elementele din care este alcătuit un asemenea act³⁹.

Art. 948 Cod civil dispune: “Condițiile esențiale pentru validitatea unei convenții sunt:

1. Capacitatea de a contracta;
2. Consimțământul valabil al părții ce se obligă;
3. Un obiect determinat;
4. O cauză licită.

2.2 Clasificarea condițiilor actului juridic civil

Condițiile actului juridic civil pot fi clasificate în funcție de mai multe criterii.

Astfel, **după aspectul la care se referă**, distingem între:

- a) condiții de fond, cele care privesc conținutul actului juridic civil;
- b) condiții de formă, cele care se referă la modul de exteriorizare a voinței.

După obligativitatea sau neobligativitatea respectării lor la încheierea actului juridic civil, distingem între:

- a) condiții esențiale, cerute pentru valabilitatea actului;
- b) condiții neesențiale sau întâmplătoare, cele care pot fi prezente ori pot lipsi, fără a afecta valabilitatea actului.

După sancțiunea nerespectării lor, distingem între:

- a) condiții de validitate, a căror nerespectare se sancționează cu nulitatea actului juridic civil;
- b) condiții de eficacitate, a căror nerespectare nu atrage nulitatea actului juridic civil, ci alte consecințe ca: neputința dovedirii actului cu alte mijloace de probă; inopozabilitatea față de terți, etc.

2.3 Caracterizarea condițiilor actului juridic civil

Așa cum precizează art. 948 Cod civil, “Condițiile esențiale pentru validitatea unei convenții sunt:

- capacitatea de a contracta;
- consimțământul valabil al părții ce se obligă;
- un obiect determinat;
- o cauză licită.

39 Gh. Beleiu, op. cit., p. 137

Aceste patru condiții de fond sunt considerate *esențiale*, și au un caracter *general*, fiind cerute la orice act juridic civil.

Forma *ad validitatem* este cerută numai la încheierea actelor juridice solemne. Prin urmare, *ad validitatem* este o condiție esențială, dar cu aplicație specială.

2.4 Capacitatea de a încheia acte juridice civile

2.4.1 Noțiune și reglementare

Prin **capacitatea de a încheia actul juridic civil** se înțelege acea *condiție de fond și esențială care constă în aptitudinea subiectului de drept civil de a încheia actul juridic, adică de a dobândi drepturi și a-și asuma obligații prin încheierea acestui act*⁴⁰.

Capacitatea de a încheia acte juridice civile este reglementată de o serie de dispoziții înscrise în

- Codul civil reglementează această condiție de fond, esențială și generală pe categorii de acte juridice, astfel:

- art. 948 punctul 1, prevede că o condiție esențială “pentru validitatea unei convenții” este capacitatea de a contracta;

- art. 949 dispune: “Poate contracta orice persoană ce nu este declarată necapabilă de lege”;

- art. 950 precizează: “Necapabili de a contracta sunt: 1) minorii; 2) interzișii; 3) abrogat prin decretul nr. 1412/1932; 4) în genere toți acei cărora legea le-a prohibit oarecare contracte”;

- art. 807 arată că: “Minorul de 16 ani poate dispune prin testament și numai pentru jumătate din bunurile de care după lege poate dispune majorele”;

- art. 808 dispune: “este capabil de a primi prin donație între vii oricine este conceput în momentul donațiunii.

- Este capabil de a primi prin testament oricine este conceput la epoca morții testatorului”;

- art. 856 prevede: “Orice persoană este capabilă de a face testament, dacă nu este oprită de lege”;

- art. 1306: “Pot cumpăra și vinde toți cei cărora nu le este oprit de lege”.

- Codul familiei, Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și juridice, precum și alte izvoare de drept civil conțin și alte dispoziții referitoare la capacitatea de a încheia acte juridice.

2.4.2 Principiul capacității și excepția de la acest principiu

În materia încheierii actelor juridice civile a fost instituit *principiul existenței capacității de a încheia actul juridic civil* (excepția fiind incapacitatea). Altfel spus, în principiu, subiectele de drept civil, persoana fizică și juridică, au capacitatea să încheie actul juridic civil (art. 6 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954).

De la principiul capacității există următoarele excepții prevăzute de art. 950 Cod civil:

- minorii;

- interzișii;

- în genere, „toți acei cărora legea le-a prohibit oarecare contracte”, precum: soții cărora art. 1307 le interzice vânzarea între ei; medici și farmaciști, cărora legea le interzice a primi donații de la cei ce au murit de boala pe care au tratat-o; judecătorii, cărora legea le interzice

40 A se vedea Gh. Beleiu, op. cit., p. 128.

cumpărarea de drepturi litigioase, etc.

2.5 Consimțământul. Noțiune. Condiții

Consimțământul este *acea condiție esențială, de fond și generală a actului juridic civil care constă în hotărârea de a încheia un act juridic civil, manifestată în exterior*⁴¹.

Pentru a fi valabil, consimțământul trebuie să întrunească următoarele condiții:

a) *Consimțământul trebuie să provină de la o persoană cu discernământ*. Întrucât actul juridic produce efecte juridice, persoana care îl încheie trebuie să aibă puterea de a le aprecia, să aibă discernământ, pentru a delibera în cunoștință de cauză.

b) *Consimțământul trebuie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice*.

Manifestarea de voință trebuie făcută de autorul ei cu intenția de a se obliga juridicește, adică cu intenția de a da naștere, modifica ori stinge un raport juridic civil concret.

c) *Consimțământul trebuie să fie exteriorizat, spre a fi cunoscut, în scris, verbal și prin gesturi ori fapte concludente, neechivoce*.

Prin excepție, tăcerea poate valora consimțământ (acceptarea sau neacceptarea) în următoarele cazuri:

- când legea prevede expres aceasta (art. 1437 Cod civil și art. 52 din Legea nr.

31/1990;

- când prin voința expresă a părților, se atribuie o anumită semnificație juridică tăcerii;

- când tăcerea are valoare de consimțământ potrivit obiceiului.

d) *Consimțământul trebuie să nu fie alterat printr-un viciu de consimțământ*. Art. 953

Cod civil prevede: "Consimțământul nu este valabil când este dat prin eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol".

2.6 Viciile de consimțământ

2.6.1 Noțiunea și enumerarea viciilor

Viciile de consimțământ sunt *împrejurări care afectează caracterul conștient și liber al voinței de a face un act juridic*.

Sunt vicii de consimțământ: eroarea, dolul, violența, leziunea.

2.6.2 Eroarea

A. Noțiune

Eroarea este *falsa reprezentare a realității la încheierea unui act civil*⁴². Consecințele erorii sunt prezentate în art. 953 Cod civil ("Consimțământul nu este valabil, când este dat prin eroare...") și art. 954 Cod civil ("Eroarea nu produce nulitate decât când cade asupra substanței obiectului convenției. Eroarea nu produce nulitate când cade asupra persoanei cu care s-a contractat, afară numai când considerația persoanei este cauza principală, pentru care s-a făcut

41 Gh. Beleiu, op. cit., p. 142.

42 A se vedea Gh. Beleiu, op. cit., p. 145; T. Popescu *Drept civil. Teoria actului juridic*, Editura ATHENAEUM, 1991, p 97; D. Cosma *Teoria generală a actului juridic civil*, Editura Științifică, 1969, p 153; M. Toma, op. cit., p. 68

convenția”).

B. Clasificare

Din textul art. 954 Cod civil, se poate deduce că eroarea este de mai multe feluri.

După consecințele ce le produce, eroarea poate fi:

a) *Eroare obstacol* este acea eroare care, datorită gravității sale deosebite, împiedică formarea actului juridic, falsa reprezentare căzând fie asupra naturii actului ce se încheie (una din părți crede că încheie o vânzare, iar cealaltă crede că a încheiat o locațiune), fie asupra identității obiectului (una din părți are în vedere că actul juridic are un anumit obiect iar cealaltă parte un altul). Acest viciu de consimțământ atrage nulitatea absolută a actului.

b) *Eroare - viciu de consimțământ* se manifestă în două forme:

- eroarea asupra substanței (însușirilor substanțiale) obiectului actului juridic (*error in substantiam*), care constituie viciu de consimțământ numai când se referă la calitățile substanțiale ale obiectului (deoarece partea care a încheiat actul juridic și-a manifestat voința numai în considerarea acestor calități), pe care în mod eronat le-a crezut adevărate.

- eroarea asupra persoanei (*error in personam*) care constituie viciu de consimțământ în acele acte juridice în care considerația persoanei contractantului sau calitățile sale esențiale sunt determinante la încheierea actului juridic.

Eroarea-viciu de consimțământ (atât ca *error in substantiam*, cât și ca *error in personam*) atrage sancțiunea nulității relative a actului.

c) *Eroare indiferentă* este falsa reprezentare a unor împrejurări mai puțin importante la încheierea actului juridic civil și care nu afectează valabilitatea actului ci poate atrage doar o diminuare valorică a prestației.

După criteriul naturii realității fals reprezentată, eroarea poate fi:

- *eroare de fapt* (falsa reprezentare a unei situații faptice, la încheierea actului juridic – care privește obiectul actului, valoarea, etc);

- *eroarea de drept*, care constă în falsa reprezentare a existenței ori conținutului unui act normativ.

C. Condiții cerute erorii-viciu de consimțământ

Pentru admisibilitatea erorii ca viciu de consimțământ se cer întrunite următoarele condiții:

1. Elementul asupra căruia cade falsa reprezentare să fi fost hotărâtor la încheierea actului juridic, astfel încât, dacă ar fi fost cunoscută realitatea, actul nu s-ar fi încheiat.

2. Cealaltă parte să fi știut sau să fi trebuit să știe că elementul asupra căruia cade falsa reprezentare este hotărâtor, pentru încheierea actului juridic de către partea aflată în eroare.

2.6.3 Dolul (viclenia)

A. Noțiune

Dolul constă în *inducerea în eroare a unei persoane, prin mijloace viclene, pentru a o determina să încheie un act juridic*⁴³.

Efectele dolului sunt prevăzute de art. 953 Cod civil (“Consimțământul nu este valabil când este

43 Gh. Beleiu, op. cit, p. 147; T. Pop, op. cit, p. 138; M. Toma, op. cit., p. 69

... surprins prin dol”) și art. 960 Cod civil (“Dolul este o cauză de nulitate a convenției când mijloacele viclene, întrebuințate de una din părți sunt astfel încât, este evident că, fără aceste mașinații, cealaltă parte n-ar fi contractat”).

Dolul nu se presupune și prin urmare trebuie probat.

B. Clasificarea dolului

După consecințele pe care le produce asupra actului juridic, dolul poate fi:

- *dol principal* (numit și *dolus dans causam contractus*), care este acela ce cade asupra unor elemente determinate la încheierea actului juridic, astfel că atrage anulabilitatea actului juridic;

- *dol incident* (*dolus incidens*), care este acela ce cade asupra unor elemente nedeterminate la încheierea actului juridic. Acesta nu atrage anulabilitatea actului, ci dă naștere numai unei acțiuni în despăgubire.

C. Structura dolului

Dolul, ca viciu de consimțământ, este alcătuit, structural, din două elemente:

a) *un element obiectiv, material*, ce constă în utilizarea de mijloace viclene (mașinațiuni, șiretenii, manopere dolosive) pentru a induce în eroare;

b) *un element subiectiv, intențional*, ce constă în intenția de a induce în eroare o persoană, pentru a o determina să încheie un act juridic civil.

D. Condiții cerute dolului

Pentru a fi viciu de consimțământ, dolul trebuie să îndeplinească, cumulativ, următoarele două condiții:

– să fie determinant pentru încheierea actului juridic (art. 960 Cod civil);

– să provină de la cealaltă parte ori de la un terț sau reprezentant al celeilalte părți.

E. Domeniul de aplicație al dolului

Deși din formularea art. 960 se înțelege că dolul este aplicabil numai actelor bilaterale, doctrina și practica admit că:

- dolul poate fi prezent și în actele unilaterale precum testamentul (sub forma sugestiei sau captației);

- dolul poate fi cauzat în actele bilaterale nu numai de “cealaltă parte” ci și de un terț (cu condiția ca actele sale dolosive să fie cunoscute de cealaltă parte) ori de reprezentantul legal al “celeilalte părți”.

Nu se cere condiția ca dolul să fie comun (să existe pentru fiecare parte a actului bilateral)⁴⁴.

Potrivit art. 960 alin 2 “Dolul nu se presupune”, astfel că cel care invocă dolul trebuie să-l dovedească, prin orice mijloc de probă.

2.6.4 Violența

A. Noțiune, structură și efecte

44 Gh. Beleiu, op. cit., p. 148

Violența-viciu de consimțământ constă în *amenințarea unei persoane cu un rău de natură să-i insuflă o temere ce o determină să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar fi încheiat*⁴⁵.

Violența - viciu de consimțământ - presupune întrunirea a două elemente constitutive:

- un element obiectiv, exterior, care constă în amenințarea cu un rău;
- un element subiectiv de natură psihologică, care constă în insuflarea unei temeri

persoanei amenințate, ceea ce alterează consimțământul.

Efectele violenței sunt prevăzute de art. 953 Cod civil (“Consimțământul nu este valabil când este ... smuls prin violență”), art. 955 (“Violența în contra celui ce s-a obligat este cauză de nulitate, chiar când este exercitată de altă persoană decât aceea în folosul căreia s-a făcut convenția”); art. 956 (“Este violență întotdeauna când, spre a face o persoană a contracta, i s-a insuflat temerea raționabilă după dânsa, că va fi expusă, persoana sau averea sa, unui rău considerabil și prezent. Se ține cont în această materie de etate, de sex și de condiția persoanelor”); art. 957 (“Violența este cauză de nulitate și când s-a exercitat asupra soțului sau soției, asupra descendenților și ascendenților”); art. 958 (“Simpla temere reverențiară, fără violență, nu poate anula convenția”).

B. Clasificarea violenței-viciu de consimțământ

După natura răului cu care se amenință violența poate fi: violență fizică sau violență morală.

După caracterul amenințării, violența poate fi: justă sau injustă.

C. Condițiile violenței-viciu de consimțământ

a) *să fie determinantă pentru încheierea actului juridic.*

b) *să fie injustă*, nelegitimă. Simpla temere reverențioasă, fără violență, nu este viciu de consimțământ.

2.6.5 Leziunea

A. Noțiune și caractere juridice

Leziunea este acel viciu de consimțământ care *constă în disproporția vădită de valoare între două prestații ce fac obiectul unui act încheiat de un minor fără încuviințarea ocrotitorului legal.*

Leziunea prezintă următoarele caractere juridice:

- leziunea este un viciu de consimțământ ce poate fi invocat numai de minorii între 14-18 ani care încheie un act fără încuviințarea ocrotitorului legal;

- leziunea se fondează pe prezumția unui discernământ insuficient dezvoltat în măsură să cauzeze pagubă minorului, probată prin dispoziția vădită de valoare între prestațiile reciproce ale părților;

- leziunea trebuie să fie prezentă în momentul încheierii actului;

- leziunea viciază numai anumite categorii de acte juridice;

- leziunea este sancționată (cu nulitatea) numai dacă se produce efectul păgubitor al discernământului insuficient (disproporția vădită de valoare).

45 Gh. Beleiu, op. cit., p., 39, T. Popescu op. cit. p. 103

B. Condiții cerute actelor viciate prin leziune

Leziunea determină numai nulitatea actelor juridice care îndeplinesc cumulativ următoarele condiții:

- actul viciat are natura unui act de administrare;
- actul a fost încheiat de un minor având între 14-18 ani, fără încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal;
- actul este cu titlu oneros;
- efectele actului sunt păgubitoare pentru minor (disproporție vădită între prestații).

C. Structura leziunii

Leziunea are un singur element structural: paguba egală cu disproporția de valoare dintre contraprestații. Acest element trebuie dovedit de cel ce invocă leziunea.

D. Efectele leziunii-viciu de consimțământ

Leziunea este sancționată cu *anularea actului*.

3. Obiectul actului juridic civil

3.1 Noțiune

Prin **obiect al actului juridic civil** se înțelege *conduita părților stabilită prin acel act juridic civil, respectiv acțiunile ori inacțiunile la care părțile sunt îndreptățite sau de care sunt ținute*⁴⁶.

În acest sens art. 962 Cod civil, prevede, cu referire la obiectul convențiilor: “obiectul convențiilor este acela la care părțile sau numai una din părți se obligă”.

Când convenția părților se referă la un lucru, acesta este obiect determinat al actului juridic (art. 963 Cod civil dispune: “numai lucrurile ce sunt în comerț pot fi obiectul unui contract”).

3.2 Condiții de valabilitate

Pentru a fi valabil, obiectul actului juridic civil trebuie să îndeplinească următoarele condiții generale:

a) *Obiectul trebuie să existe.*

b) *Obiectul trebuie să fie în circuitul civil* (art. 963 Cod civil).

c) *Obiectul să fie determinat sau determinabil* (art. 964 Cod civil). Condiția este îndeplinită prin ipoteză în cazul bunurilor certe și prin determinare (a cantității, calității, etc.) în cazul bunurilor de gen.

d) *Obiectul să fie posibil.* Această condiție dă expresie regulei de drept potrivit căreia nimeni nu poate fi obligat la imposibil, întrucât: “*add impossibile, nulla obligatio*”.

Condiția nu se îndeplinește atunci când imposibilitatea este absolută (pentru oricine).

Dacă imposibilitatea este relativă (numai pentru un anumit debitor) obiectul actului este valabil, iar în caz de neexecutare culpabilă este angajată răspunderea civilă.

Imposibilitatea poate fi de ordin material sau juridic și se apreciază în funcție de progresul tehnico-științific.

46 Gh. Beleiu, op. cit., p. 152.

e) *Obiectul să fie licit și moral.* Condiția nu este îndeplinită când obiectul actului juridic este contrar legii sau moralei.

f) Pentru anumite acte juridice civile se cer următoarele condiții speciale:

- în actele translativă sau constitutive de drepturi, se cere ca transmitătorul să fie titularul acelui drept.

- în actele intuitu persone se cere ca obiectul să conștie într-un fapt personal al debitorului.

- în actele autorizate se mai cere să se fi obținut autorizația administrativă, precum în cazul împrumutului sau înstrăinării armelor sau munițiilor.

4. Cauza (scopul) actului juridic civil

4.1 Noțiune și reglementare

Cauza sau scopul *este elementul esențial de validitate și de fond pentru actul juridic civil, care constă în motivul pentru care actul juridic civil s-a încheiat.*

Împreună cu *consimțământul*, *cauza* formează *voința juridică*, iar ca element esențial al actului juridic civil, nu se confundă nici cu consimțământul și nici cu obiectul unui asemenea act, fiind un element independent, de sine stătător.

Principalele dispoziții legale privind cauza sunt cuprinse în art. 948 pct. 4 Cod civil care se referă la “o cauză licită” ca o condiție esențială a convenției; art. 966 Cod civil (“Obligația fără cauză sau fondată pe o cauză falsă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect”); art. 967 Cod civil (“Convenția este valabilă, cu toate că, cauza nu este expresă”).

4.2 Structura cauzei

Structura cauzei actului juridic civil cuprinde două elemente: scopul imediat și scopul mediat.

Scopul imediat (causa proxima) numit și scopul obligației este un element abstract și invariabil, în cadrul unei anumite categorii de acte juridice. Astfel, în contractele sinalagmatice, cauza (scopul) obligației fiecăreia dintre cele două părți constă în reprezentarea (prefigurarea mintală) a contraprestației (o parte se obligă știind că și cealaltă parte se obligă, la rândul ei).

În actele cu titlu gratuit, elementul invariabil (scopul imediat) constă în intenția de a gratifica (*animus donandi*).

În actele reale, scopul imediat constă în prefigurarea remiterii lucrului.

În actele aleatorii, scopul imediat constă în elementul risc, adică prefigurarea unei împrejurări viitoare și incerte de care depinde șansa câștigului, respectiv riscul pierderii.

Scopul mediat (causa remota) numit și scopul actului juridic, constă în motivul principal ce a determinat încheierea unui act juridic civil. Acest motiv privește fie însușirile unei prestații, fie calitățile unei persoane. Scopul mediat este concret și variabil, de la o categorie la alta de acte juridice civile, și chiar în cadrul aceleiași categorii de acte de drept civil.

Astfel, în contractul de vânzare-cumpărare scopul mediat constă în destinația concretă în vederea căreia bunul a fost cumpărat, element subiectiv care variază de la un cumpărător la altul (pentru consum, relaxare, exercitarea unei profesii, etc.).

4.3 Condițiile cauzei

Pentru valabilitatea cauzei – luată global – se cer întrunite, cumulativ, următoarele condiții:

A. Cauza trebuie să existe.

Această condiție este menționată expres de art. 966 Cod civil care precizează: “Obligația fără cauză ... nu are nici un efect”.

B. Cauza să fie reală.

Această condiție este expres prevăzută de art. 966 Cod civil care precizează: “Obligația ... fondată pe cauză falsă ... nu poate avea nici un efect”.

Cauza nu este reală când este falsă; cauza este falsă când există eroare asupra motivului determinant (scopul mediat).

Falsitatea cauzei atrage nulitatea relativă a actului juridic civil.

C. Cauza să fie licită și morală.

Această condiție este prevăzută de art. 966 (“Obligația nelicită ... nu poate avea nici un efect”) și art. 968 Cod civil (“Cauza este nelicită când este prohibită de lege, când este contrarie bunelor moravuri și ordinii publice”).

În ce privește dovedirea cauzei, art. 967 Cod civil dispune: “Convenția este valabilă, cu toate că, cauza nu este expresă. Cauza este prezumată prin dovada contrarie”.

5. Forma actului juridic civil

5.1 Noțiune

Forma actului juridic civil a fost definită ca fiind *acea condiție a actului juridic civil care constă în modalitatea de exteriorizare a manifestării de voință cu intenția de a naște, modifica sau stinge un raport juridic concret*⁴⁷.

Terminologic, noțiunea de formă a actului juridic este susceptibilă de două înțelesuri:

a) în sens restrâns, forma actului juridic este înțeleasă ca modalitate de exteriorizare a voinței juridice;

b) în sens larg, forma actului juridic este înțeleasă în sensul de “condiția de formă” cerută actului juridic pentru validitate, probațiune sau opozabilitate.

5.2 Forma cerută ad validitatem

5.2.1 Noțiune, reglementare și caractere

Forma cerută ad validitatem este *acea condiție esențială cerută de lege pentru valabila încheiere a unui act juridic și care constă în exteriorizarea manifestării de voință a părților cu o anumită solemnitate (de obicei forma scrisă autentică), sub sancțiunea nulității absolute.*

Art. 1171 Cod civil dispune că „actul autentic este acela care s-a făcut cu solemnitățile cerute de lege, de un funcționar public, care are drept de a funcționa în locul unde actul s-a făcut.”

5.2.2 Condiții cerute formei ad validitatem

Pentru realizarea formei *ad validitatem* se cer întrunite următoarele condiții:

- a) întregul conținut al actului juridic;
- b) actul aflat în interdependență cu actul solemn trebuie să îmbrace și el forma solemnă;
- c) uneori, actul care determină ineficacitatea actului solemn trebuie, în principiu, să îmbrace și el forma solemnă.

47 Gh. Beleiu, op. cit., p. 160; M. Toma, op. cit., p. 74; C. M. Cosmovici, op. cit., p. 191.

5.2.3 Aplicații ale formei *ad validitatem*

În dreptul nostru civil sunt acte solemne următoarele: *donăția* (art. 813 Cod civil); *testamentul* (art. 858 Cod civil); *ipoteca convențională* (art. 1772 Cod civil); *contractul de societate comercială* (Legea nr. 31/1990); *actele între vii având ca obiect terenuri* (art. 46 din Legea nr. 18/1991); *căsătoria* (art. 3 și 16 din Codul familiei); *acceptarea succesiunii sub beneficiu de inventar* (art. 704 Cod civil și art. 76 alin. 4 din Legea nr. 36/1995); *renunțarea expresă la succesiune* (art. 76 alin. 4 din Legea nr. 36/1995); *contractul de arendare* (art. 6 din Legea nr. 16/1994⁴⁸, prin derogare de la principiul consensualismului, consacrat de Codul civil, prevede forma scrisă și înregistrarea *ad validitatem*, deci sub sancțiunea nulității absolute – a se vedea și art. 24 alin. 1).

5.3 Forma cerută *ad probationem*

5.3.1 Noțiune și caractere

Prin **forma cerută pentru probarea actului juridic civil** se înțelege *acea cerință care constă în întocmirea unui înscris care să probeze actul juridic civil*⁴⁹.

Sancțiunea nerespectării formei cerute *ad probationem*, nu constă în nevalabilitatea actului, ci în imposibilitatea dovedirii actului cu alt mijloc de probă.

5.3.2 Aplicații ale formei cerută *ad probationem*

Cele mai importante acte, pentru care legea cere forma scrisă *ad probationem*, sunt următoarele;

- contractul de locațiune, reglementat de art. 1416 alin. 1 Cod civil;
- tranzacția, reglementată de art. 1705 Cod civil;
- depozitul voluntar, reglementat de art. 1597 Cod civil;
- contractul de sponsorizare, reglementat de Legea nr. 32/1994.
- acordul petrolier reglementat de art. 13 alin. 4 din Legea nr. 134/1995, etc.

5.4 Forma cerută pentru opozabilitatea față de terți

5.4.1 Noțiune și caractere

Forma cerută pentru opozabilitate față de terți constă în *acele formalități care sunt necesare, potrivit legii, pentru a face actul juridic opozabil și persoanelor care n-au participat la încheierea lui, în scopul ocrotirii drepturilor ori intereselor lor*⁵⁰.

5.4.2 Aplicații ale formei cerute pentru opozabilitatea față de terți

În legislația civilă sunt aplicații ale formei cerute pentru opozabilitate față de terți:

- publicitatea imobiliară, prin sistemul cărților funciare (art. 21 din Legea Cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996);
- publicitatea constituirii gajului, potrivit art. 1686 Cod civil;

48 Fr. Deak, op. cit., p. 138; art. 6 din Legea nr. 16/1994

49 Gh. Beleiu, op. cit., p. 163.

50 Ibidem., p. 164.

- notificarea cesiunii de creanță, potrivit art. 1393 Cod civil;
- înregistrarea, prevăzută de lege, în materia invențiilor, desenelor și modelelor industriale (Legea nr. 64/1991 și Legea nr. 129/1992;
- înregistrările și publicitatea prevăzute de Legea nr. 31/1990 la Registrul Comerțului, etc.

6. Modalitățile actului juridic civil

6.1 Noțiunea de modalitate a actului juridic civil

Prin **modalitatea actului juridic civil** se înțelege *acel element cuprins într-un act juridic civil care constă într-o împrejurare ce are influență asupra efectelor pe care le produce sau trebuie să le producă actul respectiv*.

6.2 Termenul

6.2.1 Noțiune și reglementare

Termenul - *dies* - este un eveniment, viitor și sigur ca realizare, până la care este amânată fie începerea, fie încetarea exercițiului drepturilor subiective și executării obligațiilor civile⁵¹. Termenul este indicat, în mod obișnuit, printr-o dată calendaristică.

6.2.2 Clasificarea termenului

Clasificarea termenului se face după mai multe criterii.

Astfel, **după criteriul efectului său**, termenul poate fi:

- *suspensiv*; este termenul care amână începutul exercițiului dreptului subiectiv și executării obligației corelative, până la îndeplinirea lui (spre exemplu, data plății chiriei);
- *extinctiv*; este termenul care amână stingerea exercițiului dreptului subiectiv și executării obligației corelative, până la împlinirea lui (spre exemplu, un contract de locație încheiat pe un an).

După criteriul titularului beneficiului termenului, distingem între:

- *termen în favoarea debitorului*. În acest caz, debitorul poate plăti, de bună voie, mai înainte, dar nu poate fi silit de creditor la aceasta (art. 1024 Cod civil);
- *termen în favoarea creditorului*. În acest caz, creditorul poate cere executarea obligației înainte de împlinirea termenului, fără ca debitorul să se poată opune (spre exemplu termenul stipulat în contractul de depozit);
- *termen în favoarea ambelor părți*. În acest caz executarea anticipată a obligațiilor este posibilă cu acordul ambelor părți (ex. termenul într-un contract de asigurare).

După criteriul izvorului său, termenul poate fi:

- *termen voluntar sau convențional*, care este stabilit de părțile unui act juridic civil;
- *termen legal*, care este stabilit de lege și care face parte, de drept, din actul juridic civil;
- *termen judiciar*, care poate fi acordat de instanța judecătorească, debitorului, potrivit art.

51 Gh. Beleiu, op.cit. p. 154; T. Pop, op. cit, p. 156; I. Dogaru, *Elementele dreptului civil*, vol. I. *Introducerea în dreptul civil, subiectele dreptului civil*, Casa de Editură și Presă "ȘANSA" S.R.L., București, 1993, p. 193.

1583⁵² Cod civil.

După criteriul cunoașterii sau nu, a datei împlinirii sale, la momentul încheierii actului juridic civil, termenul poate fi:

- *termen cert*, când momentul împlinirii sale este cunoscut la data încheierii actului (de obicei o dată calendaristică);
- *termen incert*, când împlinirea lui nu este cunoscută ca dată calendaristică (de exemplu, data morții creditorului într-un contract de vânzare cu clauză de întreținere).

6.2.3 Efectele termenului

Termenul afectează numai executarea actului juridic, nu și existența lui și diferă după cum suntem în prezența termenului suspensiv sau a termenului extinctiv.

a) *Efectele termenului suspensiv* se caracterizează prin faptul că nu afectează existența drepturilor și obligațiilor, ci numai exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor, în sensul amânării începutului acestora până în momentul împlinirii lui. De aici decurg o serie de consecințe

b) *Efectele termenului extinctiv*. Termenul extinctiv constă într-o suită de termene suspensive (succesive), ar căror efect este acela de a marca data stingerii dreptului subiectiv și obligației corelative (spre exemplu, moartea creditorului marchează sfârșitul dreptului de a pretinde renta viageră și obligația de a o plăti).

6.3 Condiția

6.3.1 Noțiune, trăsături, reglementare

Prin **condiție** - ca modalitate a actului juridic civil - se înțelege ***un eveniment viitor și nesigur ca realizare, de care depinde existența (nașterea ori desființarea) actului juridic civil***⁵³.

Principalele *dispoziții* referitoare la condiție sunt cuprinse în art. 1004-1021 Cod civil:

6.3.2 Clasificarea condiției

După criteriul efectului, condiția poate fi suspensivă sau rezolutorie.

Este *rezolutorie* acea condiție de a cărei îndeplinire depinde nașterea actului juridic.

Este *suspensivă* acea condiție de a cărei îndeplinire depinde desființarea actului juridic civil (de exemplu: îți vând autoturismul cu condiția, că, dacă voi fi transferat în provincie, vânzarea se va desființa).

După criteriul legăturii între voința părților și realizarea ori nerealizarea evenimentului, condiția poate fi de trei feluri: cauzală, mixtă sau potestativă.

Condiția cauzală este acea condiție a cărei realizare nu stă în puterea nici uneia dintre părți, ci depinde de hazard.

Condiția mixtă este aceea a cărei realizare depinde de voința uneia din părți ori de voința unei alte persoane, determinată (de exemplu: vând apartamentul meu dacă nu mă voi căsători cu X);

Condiția potestativă este cea a cărei realizare depinde de voința uneia sau celeilalte părți a

52 Art. 1582 Cod civil; art. 1583 Cod civil; art. 1101 Cod civil.

53 Gh. Beleiu, op.cit., p. 156.

actului juridic. Condiția potestativă cunoaște două varietăți: pur potestativă și potestativă simplă. Condiția potestativă pură este condiția a cărei realizare depinde exclusiv de voința unei singure părți (de exemplu: îți vând apartamentul ori, îți donez autoturismul, dacă vreau); Condiția potestativă simplă este condiția a cărei realizare depinde de voința unei părți, dar și de o împrejurare exterioară (de exemplu: îți vând apartamentul dacă mă voi căsători);

După modul ei de formulare, condiția este pozitivă sau negativă.

Condiția pozitivă este cea care afectează actul juridic printr-un eveniment ce urmează să nu se îndeplinească (de exemplu: îți închiriez o cameră dacă nu vând apartamentul).

Se mai pot distinge condiții pe baza art. 1008 și 1009 Cod civil: a) condiție posibilă și condiție imposibilă; b) condiție licită și morală – condiție ilicită ori imorală.

6.3.3 Efectele condiției

Efectele condiției sunt guvernate de două principii:

a. condiția afectează însăși existența actului juridic civil (adică nașterea ori desființarea lui);

b. condiția își produce efectele retroactiv (art. 1015 Cod civil).

Efectele condiției suspensive pot fi cercetate în raport cu trei momente: cât timp condiția nu se împlinște (*pendente conditione*), condiția s-a împlinit (*evenimente conditione*) și condiția a căzut.

Pendente conditione (adică intervalul cuprins între momentul încheierii actului juridic și momentul în care realizarea sau nerealizarea condiției devine efectivă, certă). Specific efectelor condiției suspensive *pendente conditione* este faptul că, în toată această perioadă de timp, efectele actului juridic nu se produc (adică, nu există încă). De aici decurg o serie de consecințe: *Evenimente conditione* (dacă condiția suspensivă se îndeplinește) produce următoarele efecte:

- plata făcută de debitor rămâne valabilă;
- transmisiunile de drepturi reale făcute de titularul dreptului condițional (dobânditorul inițial) se consolidează.

De la caracterul retroactiv al efectelor condiției suspensive, *evenimente conditione*, există și excepții:

- a) prescripția extinctivă curge numai la data împlinirii condiției;
- b) fructele culese de înstrăinător îi aparțin cu toate că dreptul său dispare cu efect retroactiv;
- c) actele de administrare rămân valabile;
- d) riscurile sunt în sarcina înstrăinătorului, chiar dacă datorită efectului retroactiv, ele ar fi trebuit să fie în sarcina dobânditorului.

Dacă condiția suspensivă a căzut, se consideră, retroactiv că actul juridic a fost pur și simplu; de aici decurg următoarele consecințe:

- a) prestațiile executate de părți vor fi restituite;
- b) garanțiile reale constituite se desființează;
- c) drepturile constituite de transmițător cu privire la lucru se consolidează.

Efectele condiției rezolutorii sunt inverse efectelor condiției suspensive.

Astfel, cât timp condiția nu s-a realizat (*pendente conditione*), se produc efecte ca și cum actul ar fi un act pur și simplu, neafectat de modalitate.

Evenimente conditione (condiția rezolutorie s-a realizat), efectul care se produce constă în

desființarea retroactivă a actului. În consecință:

- a. înstrăinătorul va restitui prețul, iar dobânditorul bunul;
- b. drepturile constituite de dobânditor se desființază.

De la efectul retroactiv al îndeplinirii condiției rezolutorii există și excepții:

- riscul realizat *pendente conditione* este suportat de dobânditor, ca proprietar sub condiție rezolutorie, definitiv;
- actele de administrare rămân valabile;
- fructele rămân ale dobânditorului;
- în actele cu executare succesivă, efectele îndeplinirii condiției rezolutorii se produc numai *ex nunc* (pentru viitor).

Dacă condiția rezolutorie nu s-a realizat, efectul care se produce constă în consolidarea retroactivă a actului.

6.4 Sarcina

6.4.1 Noțiune și reglementare

Sarcina reprezintă *obligația impusă de dispunător gratificatului, în actele cu titlu gratuit, care constă, după caz, în a da, a face sau a nu face ceva*. Sarcina este o modalitate ce afectează numai actele cu titlu gratuit.

Codul civil face aplicații ale acestei modalități, în materia donației și legatului (art. 828, 829, 830 și 930). Alte aplicații ale acestei modalități le întâlnim în Legea nr. 32/1994, Legea sponsorizării, art. 11 alin. 2.

6.4.2 Clasificarea sarcinii

După criteriul persoanei beneficiarului, distingem între:

- a) *sarcina în favoarea dispunătorului* (spre exemplu, în cadrul contractului de donație, donatorul impune donatarului obligația de a plăti o datorie a sa unui terț);
- b) *sarcină în favoarea gratificatului* (spre exemplu prin testament dispunătorul obligă pe legatar să folosească suma de bani lăsată prin legat, în scopul efectuării unei lucrări științifice);
- c) *sarcina în favoarea unui terț* (spre exemplu - îți las casa ca moștenire cu obligația de a plăti o rentă viageră lui X).

În doctrină se mai distinge între: sarcina posibilă, licită și morală și cea imposibilă, ilicită și imorală.

6.4.3 Efectele sarcinii

Sarcina nu afectează valabilitatea actului juridic civil, nici executarea actului, ci numai eficacitatea actului, în sensul că, în caz de neîndeplinire, dă naștere la dreptul de a se cere revocarea actului. Revocarea nu se produce de drept ci trebuie cerută pe cale judiciară.

7. Efectele actului juridic civil

7.1 Noțiune

Prin **efectele actului juridic civil** înțelegem *drepturile subiective și obligațiile civile care iau*

*naștere, se modifică sau se sting*⁵⁴.

Efectele actului juridic civil sunt reglementate în Codul civil, prin două grupe de norme: unele cu caracter general (art. 969-985 Cod civil), alte cu caracter specific fiecărui tip de contract.

7.2 Interpretarea actului juridic

Sunt și situații în care, deși existența actului este neîndoielnică, efectele sale nu apar cu claritate, menținându-se îndoielile cu privire la natura și conținutul actului, ipoteză în care este necesară operația de interpretare.

Codul civil cuprinde în art. 970-985 o serie de reguli de interpretare.

Astfel, art. 977 Cod civil dispune că: “Interpretarea contractelor se face după intenția comună a părților contractante, iar nu după sensul literal al termenilor” (regula interpretării voinței interne).

Art. 978. Cod civil consacră regula: “Când o clauză este primitoare de două înțelesuri, ea se interpretează în sensul ce poate avea un efect, iar nu în acela ce nu ar putea produce nici unul”.

Potrivit art. 979 Cod civil: “Termenii susceptibili de două înțelesuri se interpretează în înțelesul ce se potrivește mai mult cu natura contractului”.

Art. 980 Cod civil prevede că: “Dispozițiile îndoioase se interpretează după obiceiul locului unde s-a încheiat contractul”

Art. 981 Cod civil cuprinde regula: “Clauzele obișnuite într-un contract se subînțeleg, deși nu sunt exprese într-însul”.

Regula prevăzută de art. 982 Cod civil (regula interpretării unitare), dispune: “Toate clauzele convențiilor se interpretează unele prin altele, dându-se fiecăreia înțelesul ce rezultă din actul întreg”.

Regula *in dubio pro reo* este stabilită de art. 983 Cod civil: “Când este îndoială, convenția se interpretează în favoarea celui ce se obligă”. În materie civilă *in dubio pro reo* este sinonim cu ceea ce în penal este prezumția de nevinovăție. Actul este interpretat în favoarea celui ce se obligă, în favoarea debitorului și în contra creditorului.

Art. 984 Cod civil prevede: “Convenția nu cuprinde decât lucrurile asupra cărora se pare că părțile și-au propus a contracta, oricât de generali ar fi termenii cu care s-a încheiat”.

Art. 970 alin. 2: “Ele (convențiile) obligă nu numai la ceea ce este expres într-însele, dar la toate urmările, ce echitatea, obiceiul sau legea dă obligației după natura sa”, sau altfel spus, actul nu dă naștere numai la efectele care sunt expres prevăzute, adică scrise, ci și la efecte pe care legea, obiceiul și echitatea le dau actului după natura sa.

Art. 985 Cod civil dispune: “Când într-un contract s-a pus anume un caz pentru a se explica obligația, nu se poate susține că printr-aceasta s-a restrâns întinderea ce angajamentul ar avea de drept în cazurile neexprese”.

7.3 Principiile care guvernează efectele actului juridic civil

7.3.1 Precizări

Principiile efectelor actului juridic civil sunt *reguli de drept care stabilesc cum și față de cine se produc aceste efecte*. Sunt asemenea reguli: principiul forței obligatorii, principiul irevocabilității actului civil, principiul relativității efectelor actului juridic civil.

54 Gh. Beleiu, op. cit., p. 178

Excepțiile de la principiile efectelor actului juridic sunt împrejurări, situații în care, pentru anumite acțiuni efectele se restrâng ori se extind indiferent de voința părților.

7.3.2 Principiul forței obligatorii – *pacta sunt servanda*

Principiul forței obligatorii este consacrat de art. 969 alin 1, Cod civil, în următoarea formulare: “Convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante”⁵⁵.

Potrivit acestui principiu, *odată încheiată, o convenție devine obligatorie pentru părți așa cum este și legea însăși.*

Dacă una din părți nu respectă convenția, ea poate fi adusă la îndeplinire prin forța coercitivă a statului, așa cum se asigură respectarea unei legi.

Principiul *pacta sunt servanda* cunoaște și excepții, cum sunt:

- încetarea unor contracte (de mandat, de locațiune), din cauze expres prevăzute de lege, înainte de împlinirea termenului;
- prorogarea (prelungirea) efectelor unui contract cu executare succesivă peste termenul stipulat, prin efectul legii;
- prelungirea efectelor actului cu executare succesivă datorită suspendării temporare a executării lui pe tot timpul cât durează cauza de suspendare;
- revizuirea efectelor actului juridic datorită modificării împrejurărilor avute în vedere de părți la data încheierii acestuia, cu scopul restabilirii echilibrului între prestațiile reciproce ale părților (teoria impreviziunii).

7.3.3 Principiul irevocabilității actului juridic civil

Acest principiu este consacrat de art. 969 alin. 2 Cod civil, care dispune că „ele (convențiile) nu pot fi revocate decât prin consimțământul părților, afară de cazurile autorizate de lege”.

Irevocabilitatea dă expresie regulii potrivit căreia *nu se poate pune capăt efectelor unui act decât în aceleași condiții în care acesta a fost încheiat.*

De la regula irevocabilității, doctrina și practica admit o serie de excepții, precum: revocabilitatea testamentului, retractarea renunțării la moștenire, revocarea ofertei, până la ajungerea ei la destinatar.

În materia actelor bilaterale sunt admise următoarele excepții de la principiul irevocabilității:

- revocarea donațiilor între soți, consacrată de art. 937 Cod civil;
- denunțarea contractului de locațiune încheiat fără termen (art. 1436);
- renunțarea mandatarului la mandat (art. 1552 Cod civil), etc.

7.3.4 Principiul relativității efectelor actului juridic civil

Principiul relativității efectelor actului juridic civil este consacrat de partea ultimă a alin. 1 din art. 969 (Convențiile legal făcute au putere de lege între părțile contractante), precum și de art. 973 “*Convențiile produc efecte numai între părțile contractante nu și față de al treilea*”.

Conținutul acestui principiu este expus și în adagiul “*Res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest*” (un act încheiat între anumite persoane nici nu avantajează și nici nu este vătămător pentru altcineva).

55 Art. 969 alin. 2 Cod civil dispune: “Ele se pot revoca prin consimțământul mutual sau din cauze autorizate de lege”; art. 973 precizează: “Convențiile nu au efect decât între părțile contractante”.

Pentru înțelegerea conținutului principiului relativității, cât și a excepțiilor de la acesta, este necesară precizarea noțiunilor de părți, având cauză și terți.

Parte este persoana care participă la încheierea actului civil, fie personal, direct, fie indirect, prin reprezentant și care primește efectul contractului.

Terțul este persoana care nu participă nici direct nici prin reprezentant la încheierea actului juridic și care nu suportă în principiu efectele acestuia.

Având-cauză este persoana care datorită unor legături cu părțile, deși nu participă la încheierea actului suportă ca și părțile efectele acestuia. Sunt avânzi cauză: succesorii (universali, cu titlu universal și cu titlu particular) și creditorii chirografari.

Succesorii universali și cu titlu universal dobândind întreg patrimoniul sau o parte a patrimoniului unei din părți, subrogă în drepturile sau îndatoririle acestuia rezultate din actul încheiat.

Succesorul cu titlu particular dobândește un bun individual determinat în legătură cu care altecineva a dobândit drepturi și obligații (de exemplu, moștenitorul dobândește un imobil închiriat unei persoane) pe care trebuie să le respecte.

Creditorul chirografar este un având-cauză întrucât suportă modificările în activul sau pasivul debitorului său, produse ca efect al actelor încheiate de acesta cu alte persoane.

7.3.5 Excepții de la principiul relativității

Prin **excepție de la principiul relativității** înțelegem *situația juridică în care un act făcut de o persoană, parte a actului, produce efecte și față de un terț ce nu a participat la încheierea actului.*

Aceste excepții pot fi aparente, reale sau veritabile.

8. Nulitatea actului juridic civil

8.1 Noțiune și caractere

Nulitatea este *sanctiunea de drept civil, care constă în lipsirea actului juridic civil de acele efecte care sunt contrare normelor edictate pentru încheierea valabilă a actului juridic civil.*

Nulitatea prezintă următoarele *trăsături*:

- este o sancțiune de drept civil;
- această sancțiune constă în lipsirea actului juridic de efecte;
- această sancțiune intervine numai atunci când se încalcă acele norme de drept civil care sunt edictate pentru încheierea valabilă a actului juridic civil.
- această încălcare se raportează întotdeauna la momentul încheierii actului juridic civil.

8.1.2 Reglementarea nulității actului juridic

Normele care formează instituția juridică a nulității sunt dispersate în Codul civil (art. 5, 790, 803, 822-823, 839, 886, 910, 953, 961, 965-966, 1008, 1010, etc.) și alte norme precum Decretul 31/1954, Legea nr. 18/1991, Codul familiei, Legea nr. 16/1994, O.G. nr. 68/1994, etc.

8.1.3 Funcțiile nulității actului juridic civil

Ca sancțiune specifică de drept civil, nulitatea realizează următoarele funcții:

- *funcția preventivă*, care constă în acțiunea inhibitorie pe care cunoașterea instituției nulității o exercită asupra subiectelor de drept civil tentate să nesocotească respectarea condițiilor

de validitate cerute la încheierea actelor juridice, știind că un act încheiat în această ipoteză este lipsit de efecte;

- *funcția sancționatorie*, care constă în înlăturarea efectivă a efectelor actului civil încheiat cu încălcarea normelor privind condițiile sale de validitate;

- *funcția de garantare a principiului legalității în domeniul actelor juridice civile*, care se realizează prin aplicarea primelor două funcții. Doctrina și practica juridică susțin că nulitatea constituie un mijloc juridic important și eficient în asigurarea respectării ordinii publice și a bunelor moravuri⁵⁶.

8.2 Delimitarea nulității de alte sancțiuni juridice civile

Nulitatea se distinge de alte sancțiuni civile precum rezoluțiunea, rezilierea, caducitatea, revocarea, inopozabilitatea.

În esență, toate aceste sancțiuni – rezoluțiune, reziliere, caducitate, revocare, inopozabilitate – se deosebesc de nulitate prin aceea că *numai nulitatea presupune încheierea actului cu încălcarea dispozițiilor legale*, în toate celelalte ipoteze fiind vorba de acte valabile încheiate și nu privesc încheierea actului.

8.3 Clasificarea nulității actului juridic civil

Diferitele feluri de nulitate se clasifică după diverse criterii.

După natura interesului ocrotit în dispoziția legală încălcată la data încheierii actului, deosebim între nulitatea absolută și nulitatea relativă:

Nulitatea absolută este acea nulitate care intervine în cazul în care la încheierea actului se încalcă o dispoziție ce ocrotește un interes general, obștesc, public.

Dimpotrivă, dacă interesul ocrotit este unul individual, particular, privat, *nulitatea este relativă*.

După întinderea efectelor nulității, distingem între *nulitatea totală*, adică înlăturarea tuturor efectelor actului juridic civil și *nulitatea parțială*, la care numai unele clauze sunt contrare legii

După aspectul la care se referă, distingem între nulitatea de fond și nulitatea de formă. *De fond*, este acea nulitate ce poate fi aplicată în caz de lipsă ori nevalabilitate a unei condiții de fond a actului juridic civil. *De formă*, este acea nulitate ce intervine în cazul nerespectării formei cerută *ad validitatem*.

După modul cum este prevăzută în legislație nulitatea, distingem între *nulitatea textuală* și *nulitatea virtuală* sau implicată, deci care este neîndoielnică, dar nu este prevăzută ca atare în lege

După criteriul procedurii în care valorificăm nulitatea, distingem între *nulitatea amiabilă* (recunoscută de părți) și *nulitate jurisdicțională* (stabilită de instanță).

8.4 Cauzele de nulitate a actului juridic civil

Cauzele de nulitate sunt *împrejurări ce apar la încheierea actului juridic civil prin care se încalcă legea ce reglementează condițiile de valabilitate*.

Sunt cauze de nulitate a actului juridic:

- încălcarea dispozițiilor legale privind capacitatea de a face actul;

56 Gh. Beleiu, op. cit., p. 193

- lipsa ori nevalabilitatea consimțământului;
- nevalabilitatea obiectului actului juridic;
- nevalabilitatea cauzei (scopului) actului juridic;
- nevalabilitatea formei cerută ad validitatem;
- nesocotirea limitelor libertății actelor juridice (normele imperative, ordine publică și bunele moravuri);
- lipsa ori nevalabilitatea autorizației administrative;
- nerespectarea dreptului de preemțiune (art. 19 din Legea nr. 18/1991);
- fraudă legii (folosirea unui act cu scopul de a încălca o dispoziție care instituie o prohibiție).

Nulitatea absolută operează în toate cazurile în care lipsește una din condițiile de valabilitate ale actului juridic.

Nulitatea relativă (anulabilitatea) are drept scop apărarea unui interes particular și intervine în următoarele cazuri:

- când consimțământul dat la încheierea actului juridic a fost viciat prin eroare, dol, violență și leziune;
- lipsa discernământului la încheierea actului juridic civil;
- nerespectarea regulilor privind capacitatea de exercițiu a persoanei;

8.5 Regimul juridic al nulității

Prin **regim juridic al nulității** înțelegem *regulile care guvernează nulitatea absolută și nulitatea relativă*.

Nulitatea absolută este supusă următorului regim juridic:

- a) poate fi invocată de oricine are interes; aceasta însemnând că pot invoca nulitatea absolută părțile actului juridic, avânzii-cauză ai părților, procurorul, instanța;
- b) este imprescriptibilă, adică nulitatea absolută poate fi intentată oricând;
- c) nu poate fi acoperită prin confirmare, expresă sau tacită.

Nulitatea relativă:

- a) poate fi invocată doar de persoana al cărei interes a fost nesocotit la încheierea actului juridic; invocarea poate fi făcută personal și prin reprezentant;
- b) este prescriptibilă; ceea ce înseamnă că nulitatea relativă trebuie invocată în termenul de prescripție extinctivă;
- c) poate fi acoperită prin confirmare, expresă sau tacită. Confirmarea este manifestarea de voință a celui în drept să invoce nulitatea relativă, prin care se renunță la actul astfel încheiat.

8.6 Efectele nulității

8.6.1 Noțiune și reglementare

Prin efectele nulității înțelegem consecințele juridice ale aplicării sancțiunii nulității⁵⁷ și anume lipsirea actului juridic civil de efectele contrarii normelor edictate pentru încheierea sa valabilă. Altfel spus, efectul nulității constă în desființarea raportului juridic generat de actul juridic lovit

57 Gh. Beleiu, op. cit., p. 202

de nulitate și prin aceasta restabilirea legalității⁵⁸.

Aceste efecte sunt mai restrânse sau mai întinse după cum nulitatea este parțială sau totală. Totodată, efectele nulității sunt nuanțate și în raport cu ceea ce s-a întâmplat după încheierea actului juridic, fiind posibile următoarele ipoteze⁵⁹:

- *actul nu a fost executat încă*: aplicarea nulității va însemna că acel act, fiind desființat, nu mai poate fi executat, deci, părțile se găsesc în situația egală aceleia în care n-ar fi încheiat actul;

- *actul a fost executat total sau parțial*, până la hotărârea de anulare, în această ipoteză, efectele nulității vor consta în:

a) desființarea retroactivă a actului;

b) restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat;

- *actul a fost executat, iar dobânditorul de drepturi le-a transmis, la rândul său unor terți subdobânditori (act subsecvent) până la intervenirea hotărârii de anulare a actului*. În această ipoteză, efectele nulității presupun:

a) desființarea actului executat;

b) restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat;

c) desființarea și a actului subsecvent.

Cu toată diversitatea ipotezelor arătate, este evident că în esență, efectul nulității este bine conturat de adagiul: *quod nulum est, nullum producit effectum* (ceea ce juridic este “nimic”, nu produce nimic). La acesta se adaugă și următoarele principii specifice: principiul retroactivității, principiul repunerii în situația anterioară, principiul anulării actului subsecvent.

Totodată trebuie reținut că în anumite situații, efectele nulității sunt înlăturate cu scopul de a da satisfacție altor reguli de drept.

8.6.2 Principiul retroactivității

A. Noțiune

Principiul retroactivității exprimă regula potrivit căreia *nulitatea înlătură efectele actului juridic produse între momentul încheierii lui și cel al anulării efective spre a se ajunge în situația în care s-ar fi aflat părțile dacă nu s-ar fi încheiat actul*.

Nulitatea produce deci efecte pentru trecut (*ex tunc*).

B. Excepții de la principiul retroactivității nulității

Sunt **excepții de la principiul retroactivității nulității** situațiile în care pentru anumite rațiuni, efectele produse de actul juridic de la încheiere până la anulare sa sunt păstrate și nu desființate. În aceste situații, nulitatea produce efecte numai pentru viitor (*ex nunc*) nu și pentru trecut (*ex tunc*).

Constituie astfel de excepții:

- *menținerea efectelor deja produse de un contract cu executare succesivă, de la încheiere până la anulare sa;*

58 Ibidem

59 Ibidem, p. 23

- *păstrarea fructelor culese anterior anulării contractului de vânzare-cumpărare, în temeiul art. 485 Cod civil.*

8.6.3 Principiul repunerii în situația anterioară. Excepții

A. Noțiune

Principiul repunerii în situația anterioară (*restitutio in integrum*) este regula de drept potrivit căreia tot ce s-a executat în temeiul unui act lovit de nulitate trebuie restituit, astfel încât părțile raportului juridic trebuie să ajungă în situația în care s-ar fi aflat dacă acel act nu s-ar fi încheiat.

B. Excepții de la principiul repunerii în situația anterioară

Excepțiile de la principiul repunerii în situația anterioară sunt acele situații în care, pentru anumite rațiuni, prestațiile efectuate în temeiul actului anulat se mențin, nefiind supuse restituirii. Aceste excepții sunt și excepții de la principiul retroactivității efectelor nulității⁶⁰.

Sunt astfel de excepții:

- *restituirea prestației primite de incapabil numai în limita îmbogățirii*, în acțiunea în resciziune, înaintea angajamentelor lor (art. 1164 Cod civil). Excepția se justifică invocând principiul ocrotirii minorului în susținerea lipsei sale de experiență în raporturile de drept civil;

- *aplicarea principiului nemo auditur propriam turpitudinem allegans* potrivit căruia, nimănui nu îi este îngăduit să se prevaleze de propria incorectitudine sau imoralitate pentru a obține protecția unui drept.

8.6.4 Principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării

actului inițial (*resolutio jure dantis, resolvitur jus accipientis*).

Excepții.

A. Noțiune. Domeniu de aplicație

Acest principiu poate fi definit ca *acea regulă de drept în virtutea căreia, anularea actului inițial, primar, atrage anularea și a actului subsecvent (următor) datorită legăturii sale cu primul*.

Principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial privește efectele nulității față de terți.

B. Excepții de la principiul anulării actului subsecvent

ca urmare a anulării actului inițial

Excepțiile de la acest principiu privesc *situațiile juridice, în care deși actul juridic este declarat nul sau anulat, actul subsecvent al terților subdobânditor se menține datorită interesului ocrotirii acestor principii*.

Menținerea actului subsecvent, deși actul inițial a fost desființat, poate fi motivată de interesul ocrotirii bunei-credințe a subdobânditorului unui bun, cu titlu oneros, ori de necesitatea asigurării stabilității circuitului civil.

60 Gh. Beleiu, op. cit., p. 205

8.7 Reguli de drept care înlătură principiul *quod nullum est, nullum producit effectum* (ceea ce este nimic nu produce nici un efect)

8.7.1 Enumerare

Regula *quod nullum est, nullum producit effectum* poate fi anihilată atunci când vine în concurs sau în conflict cu alte principii de drept precum: principiul conversiunii actului juridic, principiul validității aparenței de drept și principiul răspunderii civile delictuale.

8.7.2 Principiul conversiunii actului juridic

Prin **conversiunea actului juridic** înțelegem principiul potrivit căruia *manifestarea unei voințe în cadrul unui act real, poate valora independent de soarta acelui act, ca alt act juridic*. Altfel spus, *conversia actului juridic înseamnă înlocuirea actului nul cu un alt act juridic valabil*.

Conversia actului juridic este permisă de dispozițiile art. 978 Cod civil.

Pentru a opera conversiunea, se cer întrunite următoarele *condiții*:

- să existe un element de diferență între actul nul și cel valabil;
- unul din acte să fie anulat efectiv și total;
- actul socotit valabil să întrunească toate condițiile cerute de lege și care să se regăsească în cuprinsul său;
- din manifestarea de voință a părților să nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii.

8.7.3 Principiul „*error communis facit jus*” (eroarea obștească, comună, generală, este născătoare de drept)

Acest principiu, denumit și principiul “aparenței de drept” exprimă regula potrivit căreia *eroarea obștească existentă la momentul încheierii unui act juridic civil, înlătură nulitatea acestui act când faptul aparenței este izvor de drept*.

O aplicație a acestei reguli este consacrată de art. 7 din Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, care dispune: „actele de stare civilă întocmite de o persoană care a exercitat în mod public atribuțiile de ofițer de stare civilă, cu respectarea prevederilor prezentei legi sunt valabile, chiar dacă acea persoană nu avea această calitate.

8.7.4 Principiul răspunderii civile delictuale

Acest principiu exprimă regula de drept conform căreia *răspunderea civilă delictuală are ascendent și înlătură nulitatea actului pentru încălcarea de către minorul parte la act a regulilor privind capacitatea civilă, încheierea actului și conduita permisă părților*.

CAPITOLUL VI PRESCRIȚIA EXTINCTIVĂ

1. Noțiunea prescripției extinctive și reglementare

Prescripția extinctivă este *o sancțiune de drept civil ce constă în stingerea (încetarea) dreptului la acțiune în sens material, dacă acest drept n-a fost exercitat în termenul stabilit de*

lege⁶¹.

Prescripția extinctivă este *reglementată* de:

- Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă, care este norma generală în materia prescripției extinctive.
- Codul civil - titlul XX. “Despre prescripție” în măsura în care nu a suferit modificări prin Decretul nr. 167/1958.
- Codul familiei art. 21, 52, 55, 60.
- Alte acte normative, izvoare de drept civil, precum: Legea nr. 31/1990; Legea nr. 11/1991; Legea nr. 112/1995 art. 5 alin. 4.

2. Natura juridică a prescripției extinctive

Pornind de la faptul că prin prescripție se stinge dreptul la acțiune în sens material, s-a tras concluzia că prescripția extinctivă are natura unui *mod de transformare a conținutului raportului juridic civil* care devine un raport obligațional natural.

Prescripția extinctivă se aseamănă dar nu se confundă cu alte instituții de drept civil precum: prescripția achizitivă (uzucapiunea), decăderea și termenul extinctiv (studiat ca modalitate a actului juridic civil, alături de termenul suspensiv).

3. Efectul prescripției extinctive

Efectul esențial al prescripției extinctive este precizat în art. 1 din decretul 167/1958 care dispune: *Dreptul la acțiune se stinge prin prescripție dacă n-a fost exercitat în termenul stabilit de lege.*

Așadar, prin prescripția extinctivă se stinge numai dreptul la acțiune în sens material, adică posibilitatea de a cere și obține prin justiție concursul forței de constrângere a statului⁶².

Efectul prescripției extinctive este cărmuit de două principii:

- principiul prevăzut de art. 1 alin. 2 din Decretul nr. 167/1958: “odată cu stingerea dreptului la acțiune privind un drept principal se stinge și dreptul la acțiune privind un drept accesoriu”. Textul consacră în materia efectului prescripției extinctive principiul de mai largă aplicație juridică “*accessorium sequitur principale*” (accesoriul urmează soarta principalului).
- principiul stabilit de art. 12 din Decretul 167/1958: “Pentru obligațiile cu executare succesivă, pentru fiecare prestație curge o prescripție de sine stătătoare (deosebită)”.

4. Domeniul prescripției extinctive

În determinarea acestui domeniu, regula aplicabilă este aceea că *formează domeniu al prescripției extinctive numai acele drepturi subiective civile ale căror acțiuni sunt prescriptibile extinctiv.*

Astfel, drepturile la acțiune întemeiate pe drepturile de creanță, constituie domeniul principal de

61 Pentru dezvoltări, a se vedea: M. Eliescu, *Unele probleme privitoare la prescripția extinctivă în cadrul unei viitoare reglementări legale*, în *Studii și cercetări juridice*, nr. 1/1956, p 230; Gh. Beleiu, op. cit, p. 197; T. Pop, op. cit. p. 213.

62 Pentru dezvoltări, a se vedea E. Safia-Romano; Gh. Beleiu, C. A. Moarcăș, *Probleme teoretice și practice actuale din domeniul prescripției extinctive*, în *Dreptul* nr. 9-12/1990, p. 113-114 și 128-129.

aplicare a prescripției extinctive. Art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958 dispune: “Dreptul la acțiune, *având un obiect patrimonial*, se stinge prin prescripție dacă nu a fost exercitat în termenul stabilit de lege”.

De la principiul potrivit căruia *acțiunile personale sunt prescriptibile extinctiv* există și următoarele excepții:

- acțiunea în restituirea depunerilor la CEC;
- acțiunea având ca obiect partea convenită din rezervă de primire în asigurările facultative de persoane, dar numai dacă e vorba de asigurarea facultativă de persoane, nu și în asigurarea de bunuri.

Domeniului prescripției extinctive în categoria drepturilor reale principale este supus dispoziției de principiu din art. 21 din Decretul nr. 167/1958 “Dispozițiile decretului de față nu se aplică drepturilor de acțiune privitoare la drepturile de proprietate, uzufruct, uz, servitute și superficie”.

a. În doctrină și practică sunt considerate *imprescriptibile extinctiv*:

- acțiunea în revendicare imobiliară; deși imprescriptibilă extinctiv, această acțiune poate fi paralizată prin invocarea uzucapiunii;
- acțiunea în revendicare - imobiliară și mobilă - întemeiată pe dreptul de proprietate publică (art. 1844 Cod civil);
- acțiunea în partaj - art. 728 Cod civil, “Nimeni nu poate fi obligat a rămâne în indiviziune”;
- acțiunea negatorie.

b. *Acțiuni reale prescriptibile extinctiv*

- acțiunea în revendicare mobilă, întemeiată pe dreptul de proprietate privată art. 21 Decret nr. 167/1958 și art. 1890 Cod civil;
- acțiunea în revendicare imobiliară în cazurile prevăzute de art. 498 Cod civil (avulsione); art. 561 alin 1 Cod procedură civilă (adjudecarea unui imobil la licitație publică);
- acțiunea confesorie.

În ce privește prescripția drepturilor personal-nepatrimoniale, regula de bază este cea potrivit căreia *protecția acestor drepturi, prin acțiune în justiție, nu este limitată în timp, putându-se obține oricând*.

Acest principiu nu are consacrare legală, dar este unanim admis în doctrină și practică.

În principiu, drepturile nepatrimoniale sunt drepturi perpetue și imprescriptibile.

De la principiul arătat sunt admise următoarele excepții:

- acțiunea în anulabilitate (art. 9 Decret nr. 167/1958);
- acțiunea în nulitate relativă a căsătoriei (art. 21 Codul familiei);
- acțiunea în tăgada paternității (art. 55 alin. Codul familiei);
- acțiunea în stabilirea paternității (art. 60 Cod familiei).

5. Termenele de prescripție extinctivă

5.1 Noțiune și clasificare

Prin **termen de prescripție extinctivă** se înțelege *intervalul de timp stabilit de lege înăuntrul căruia trebuie exercitat dreptul de acțiune în sens material, sub sancțiunea pierderii acestui drept*.

Caractere:

a) Termenul de prescripție extinctivă este un *termen legal*, deoarece numai prin lege se

poate stabili un asemenea termen (art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958).

Părțile nu pot nici să stabilească termene de prescripție și nici să modifice termenele de prescripție stabilite de lege.

b). Termenul de prescripție are un început marcat de data de la care începe să curgă prescripția, o durată și un sfârșit, marcat de data împlinirii termenului de prescripție extinctivă.

5.2 Termene generale de prescripție extinctivă

Pentru acțiunile personale care însoțesc drepturile subiective civile, termenul este cel stabilit de art. 3 alin 1 Decret nr. 167/1958, adică termenul *de 3 ani*, iar pentru acțiunile reale, termenul general de prescripție este cel stabilit de art. 1890 Cod civil și anume termenul de 30 de ani.

5.3 Termene speciale aplicabile acțiunilor personale nepatrimoniale prevăzute de Codul familiei

Termene speciale aplicabile acțiunilor personale nepatrimoniale prevăzute de Codul familiei sunt:

- termenul de 6 luni, prevăzut de art. 21 alin 2 Codul familiei, aplicabil acțiunii în anulabilitatea căsătoriei;
- termenul de 6 luni, stabilit de art. 55 alin 1 aplicabil acțiunii în tăgada paternității copilului din căsătorie;
- termenul de 1 an, prevăzut de art. 60 alin 1, aplicabil acțiunii în stabilirea paternității copilului din afara căsătoriei.

5.4 Termene speciale aplicabile unor acțiuni personale întemeiate pe drepturi de creanță

Termene prevăzute în:

a. Decretul nr. 167/1958;

- termenul de 2 ani, prevăzut de art. 3 alin 2, aplicabil unor raporturi de asigurare;
- termenul de 6 luni aplicabil acțiunii în răspundere pentru viciile ascunse fără viclenie, prevăzut de art. 5;
- termenul de 60 de zile, prevăzut de art. 24 privind sumele de bani încasate din vânzarea biletelor de spectacol care nu a avut loc.

b. Codul Civil

Codul civil prevede termene speciale care interesează raporturile obligaționale:

- termenul de 6 luni, aplicabil dreptului de opțiune succesorală, prevăzut de art. 700;
- termenul de 1 an, prevăzut de art. 1334, privind acțiunea vânzătorului;
- termenul de 6 luni, stabilit de art. 1903;
- termenul de 1 an prevăzut de art. 1904.

c. Alte acte normative

- termenul de 30 de zile, prevăzut de art. 5 alin 2 din Legea contenciosului administrativ nr. 20/1990;
- termenul de 2 ani, prevăzut de art. 1 din decretul nr. 443/1972, pentru plata de daune datorate pentru asistență sau salvarea navei ori încărcăturii;
- termenul de 1 an, 6 luni și 3 luni, prevăzut de decretul nr. 197/1995 pentru trimiteri poștale interne;

- termenul de 3 ani, prevăzut de art. 37 al. final din legea nr. 31/1990;
- termenul de 1 an, prevăzut de art. 12 din Legea nr. 11/91.

5.5 Termene speciale aplicabile unor acțiuni reale

- 1 an în caz de avulsione (art. 498 Cod civil);
- 5 ani (art. 561 Cod de procedură civilă, revendicare imobil adjudecat la licitație publică în caz de evicțiune totală sau parțială).

6. Cursul prescripției extinctive

6.1 Începutul prescripției extinctive

Regula generală privind începutul prescripției, având ca obiect dreptul la acțiune, este că: *prescripția începe să curgă de la data nașterii dreptului la acțiune* (art. 7 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958; art. 1886 Cod civil).

Legiuitorul a instituit, pe lângă o regulă generală și unele reguli privind începutul prescripției dreptului la acțiune, care să țină seama de specificul situațiilor în care titularul dreptului la acțiune ar putea, efectiv, să acționeze pentru preîntâmpinarea efectului extintiv al prescripției anumite reguli speciale.

6.2 Reguli speciale privind începutul prescripției extinctive

Decretul 167/58, instituie unele reguli speciale privind începutul prescripției extinctive.

Astfel, *în ipoteza dreptului subiectiv civil pur și simplu*, art. 7 alin. 2 dispune: "În obligațiile care urmează să se execute la cererea creditorului, precum și în acelea al căror termen de executare nu este stabilit, *prescripția începe să curgă de la data nașterii raportului de drept*".

În realitate, cazurile ce cad sub incidența art. 7 alin. 2 au ca izvor actul juridic civil; aceasta înseamnă că, în principiu, *data nașterii raportului juridic este chiar data încheierii actului juridic*.

În ipoteza dreptului subiectiv civil afectat de un termen suspensiv sau de o condiție suspensivă, art. 7 alin. 3 din Decretul nr. 167/1958 dispune: "Dacă dreptul este sub condiție suspensivă sau termen suspensiv, prescripția începe să curgă de la data când s-a împlinit condiția sau a expirat termenul".

În ipoteza răspunderii civile pentru fapte ilicite și cazuri asimilate prescripția dreptului la acțiune în repararea pagubei pricinuite prin fapta ilicită începe să curgă de la data când păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască, atât paguba cât și pe cel care răspunde de ea (art. 8 din Decretul 167/1958).

Alte reguli speciale.

- Prescripția dreptului la acțiunea privitoare la sume de bani consemnate sau depuse la instituțiile bancare, credit și economie pe seama statului ori a organizațiilor de stat începe să curgă de la data consemnării: prestația începe să curgă de la data când se poate cere restituirea pe baza actului organului de stat, atunci când eliberarea sumelor consemnate sau depuse este condiționată de un act al organului judecătoresc sau al altui organ de stat (art. 23 din Decretul nr. 167/1958).

- Prescripția dreptului la acțiune privitoare la sumele de bani încasate din vânzarea biletelor pentru spectacole ce nu au mai avut loc, *începe să curgă de la data când urma să aibă*

loc spectacolul (regula specială prevăzută de art. 24 din decretul nr. 167/1958).

- Prescripția dreptului de opțiune succesorală începe să curgă, potrivit art. 700 alin 1 Cod civil, *de la deschiderea succesiunii* (care este data morții).

- Prescripția acțiunii în tăgăda paternității începe să curgă *de la data când tatăl a cunoscut nașterea copilului* (art. 55 Codul familiei).

6.3 Suspendarea prescripției extinctive

6.3.1 Noțiune și caractere

Prin **suspendare** se înțelege *acea modificare a cursului prescripției care constă în oprirea, de drept, a curgerii termenului de prescripție pe timpul cât durează anumite situații limitative prevăzute de lege, care îl pun pe titularul dreptului la acțiune în imposibilitatea de a acționa.*

6.3.2 Cauze de suspendare a cursului prescripției

În conformitate cu prevederile art. 13 prescripția este suspendată:

a) *cât timp cel împotriva căruia ea curge este împiedicat de un caz de forță majoră să facă acte de întrerupere.*

Forța majoră care suspendă orice prescripție trebuie înțeleasă în sensul ei comun, de eveniment exterior, mai presus de voința omului, care constituie o piedică de neînlăturat. Forța majoră este un eveniment imprevizibil și insurmontabil, precum: cutremurul de pământ, inundația și altele.

b) *pe timpul cât creditorul sau debitorul face parte din forțele armate ale României, iar acestea sunt puse pe picior de război:* din textul legii rezultă că, într-o asemenea situație trebuie să fie creditorul sau debitorul.

c) *până la rezolvarea reclamației administrative făcută de cel îndreptățit cu privire la despăgubiri sau restituiri, în temeiul unui contract de transport sau de prestare a serviciilor de poștă și telecomunicații, însă cel mai târziu până la expirarea unui termen de trei luni, socotit de la înregistrarea reclamației.*

d) *între părinți sau tutori și cei ce se află sub ocrotirea lor, între curatori și acei pe care-i reprezintă, precum și între orice altă persoană care, în temeiul legii sau al hotărârii judecătorești, administrează bunurile altora și cei ale căror bunuri sunt astfel administrate, prescripția nu curge cât timp socotelile nu au fost date și aprobate;*

e) *prescripția nu curge împotriva celui lipsit de capacitate de exercițiu cât timp nu are reprezentat legal și nici împotriva celui cu capacitate restrânsă cât timp nu are cine să-i încuviințeze actele;*

f) *prescripția nu curge între soți în timpul căsătoriei;*

6.3.3 Efectele generale ale cauzelor de suspendare a cursului prescripției

Potrivit art. 15 alin 1: “după încetarea suspendării, prescripția își reia cursul socotindu-se și timpul scurs înainte de suspendare”.

Pornind de la această dispoziție legală, privind efectele generale de prescripție trebuie să distingem între:

- *efectul anterior apariției cauzei de suspendare.* Pentru perioada anterioară cauzei, suspendarea nu produce nici un efect juridic deoarece, timpul scurs între începutul prescripției și data suspendării intră în calculul termenului de prescripție, socotindu-se și timpul de suspendare.

- *efectul pe durata cauzei de suspendare.* Pe durata cauzei de suspendare, efectul produs

constă în oprirea curgerii prescripției, pe toată această perioadă, deci durata cauzei de suspendare nu intră în calculul termenului de prescripție.

- *efectul ulterior încetării cauzei de suspendare*: Ulterior cauzei de suspendare, efectul care se produce constă în *reluarea cursului prescripției*, din momentul în care el fusese oprit, efect precizat de art. 15 alin. 1 (după încetarea suspendării, prescripția își reia cursul).

6.3.4 Efectul special al suspendării cursului prescripției

Efectul special al suspendării prescripției este prevăzut de art. 15 alin. 2 astfel: “Prescripția nu se va împlini totuși înainte de expirarea unui termen de 6 luni, socotit de la data încetării cauzei de suspendare, cu excepția prescripțiilor mai scurte de 6 luni, care nu se va împlini decât după expirarea unui termen de 1 lună de la suspendare.

Efectul special al suspendării prescripției constă, în esență, în prorogarea momentului împlinirii termenului de prescripție extinctivă, în așa fel încât, între momentul încetării cauzei de suspendare și momentul împlinirii termenului de prescripție să se asigure un termen de 6 luni ori de o lună, după cum termenul de prescripție aplicabil este mai mare ori mai mic de 6 luni.

6.4 Întreruperea prescripției extinctive

6.4.1 Noțiune

Întreruperea prescripției extinctive poate fi definită ca *modificarea cursului acesteia care constă în înlăturarea prescripției scursă înainte de apariția unei cauze întreruptive și începerea unei alte prescripții extinctive*.

După întrerupere începe să curgă o nouă prescripție, fără ca timpul scurs înainte de ivirea cauzei de întrerupere să poată fi cuprins în calculul noii prescripții.

6.4.2 Cauze de întrerupere a cursului prescripției

Potrivit art. 16 din decretul nr. 167/1958, întreruperea prescripției are loc:

a) *prin recunoașterea dreptului a cărui acțiune se prescrie făcută de cel în folosul căruia curge prescripția;*

b) *prin introducerea unei cereri de chemare în judecată ori de arbitrare, chiar dacă cererea a fost introdusă la o instanță judecătorească sau organ arbitral necompetente.*

c) *printr-un act începător de executare.*

6.4.3 Reglementarea efectelor întreruperii prescripției

Efectele întreruperii prescripției extinctive sunt stabilite de art. 17 astfel: “Întreruperea șterge prescripția începută înainte de a se ivi împrejurarea care a întrerupt-o”.

După întrerupere începe să curgă o nouă prescripție.

6.4.4 Analiza efectelor întreruperii prescripției

Așa cum rezultă din art. 17 alin. 1 și 2 din decretul nr. 167/1958, întreruperea prescripției extinctive produce următoarele efecte:

- *anterior momentului întreruperii*, prescripția este ștearsă; deci, toată prescripția care a curs între momentul ei de început și data cauzei de întrerupere este socotită ca necursă.

- *posterior întreruperii*, efectul care se produce constă în *începerea altei prescripții*. Deci, după ce a operat întreruperea, un nou termen de prescripție începe să curgă.

6.5 Repunerea în termenul de prescripție

6.5.1 Noțiune

Repunerea în termen este definită ca *beneficiul acordat de lege titularului dreptului la acțiune care, din motive temeinice nu a putut formula acțiunea în justiție înăuntrul termenului de prescripție, astfel că organul jurisdicțional este îndreptățit să soluționeze, în fond cererea de chemare în judecată, deși a fost introdusă după împlinirea termenului de prescripție.*⁶³

6.5.2 Dispoziții legale

Repunerea în termenul de prescripție este consacrată cu caracter general în art. 19 din Decretul nr. 167/1958, astfel: “Instanța judecătorească sau organul arbitral poate, în cazul în care constată ca fiind temeinic justificate cauzele pentru care termenul de prescripție a fost depășit, să dispună chiar din oficiu judecarea sau rezolvarea acțiunii, ori să încuviințeze executarea silită.

Cererea de repunere în termen va putea fi făcută numai în *termen de o lună* de la încetarea cauzelor care justifică depășirea termenului de prescripție”.

Uneori legea însăși dispune repunerea în termen, precum art. 13 alin. 2 din Legea nr. 18/1991 și art. 5 alin. 4 din Legea nr. 112/1995.

Aceste cazuri de “repunere de drept” în termen, sunt *cauze legale de repunere în termen* spre deosebire de cele “judiciare” care operează repunerea în termen prin Hotărâre judecătorească, după aprecierea motivului pentru care termenul de prescripție a fost depășit.

Art. 19 din Decretul nr. 167/1958 nu face o enumerare a cauzelor de repunere în termen ci le lasă pe seama organelor de jurisdicție spre a aprecia, de la caz la caz, dacă motivul invocat pentru depășirea termenului de prescripție constituie sau nu o cauză “temeinic justificată”.

6.6 Termenul de repunere în termenul de prescripție

Art. 19 alin. 2 din Decretul 167/1958 precizează că “cererea de repunere în termen va putea fi făcută numai în *termen de o lună* de la încetarea cauzelor care justifică depășirea termenului de prescripție”.

Efectul repunerii în termen constă în socotirea prescripției ca neîmplinită, deși termenul de prescripție a expirat și permite organului de jurisdicție să treacă la judecata, în fond, a cauzei (art. 19 alin. 1 din Decretul 167/1958).

7. Împlinirea (calculul) prescripției extinctive

7.1 Noțiune

Prin împlinirea prescripției extinctive înțelegem cunoașterea momentului în care expiră termenul de prescripție.

7.2 Reguli de calcul al împlinirii termenelor

Codul civil în art. 1887 prevede că: “Termenul prescripției se calculează pe zile și nu pe ore. Prin urmare, ziua în cursul căreia prescripția începe nu intră în calcul”, iar art. 1889 dispune: “Prescripția nu se socotește câștigată decât după împlinirea celei de pe urmă zile a termenului

63 Gh. Beleiu, op. cit., p. 241.

definit prin lege”.

Când termenul este stabilit pe luni sau ani, el se va împlini în ziua corespunzătoare din ultima lună sau din ultimul an (art. 100 alin. 3 și 4 din Codul de procedură civilă).

BIBLIOGRAFIE

- Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de Editură și Presă "ANSA" S.R.L., București, 1998;
- M. Toma, *Introducere în dreptul civil. Persoana fizică. Persoana juridică*, Editura Argument, București, 2003
- M. Toma, *Drept civil. Drepturi reale*, Editura Argument, București, 2000;
- M. Toma, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Argument, București 2000;
- I. Urs, S. Angheni, *Drept civil*, vol. II, Editura Oscar Print, București 1999;
- G. Boroș, *Drept civil. Partea generală*, Editura All, București, 1998;
- M. B. Cantacuzino, *Elementele dreptului civil*. Editura Cartea Românească, București 1921
- Doru Cosma, *Teoria generală a actului juridic civil*, Editura "tiințifică, București;
- N. M. Costin, *Marile instituții ale dreptului civil român*, Editura Dacia, Cluj, 1982;
- Ion Craoivan, *Teoria generală a dreptului*, Editura Sibila, Craiova, 1999;
- Gh. Crețoiu, V. Cornescu, I. Bucur, *Economie Politică*, Casa de Editură și Presă "ansa S.R.L.", București, 1993;
- I. Dogaru și colab., *Drept civil român*, vol. I, II, III Editura Europa, Craiova, 1997;
- I. Dogaru, *Elementele dreptului civil*, vol. I. *Introducere în dreptul civil, subiectele dreptului civil*, Casa de editură și presă "ANSA" S.R.L., București, 1993;
- C. Bîrsan, Al. Țiclea, V. Dobrinoiu, M. Toma, C. Tufan, *Societăți comerciale. Constituire. Organizare. Funcționare*, Editura "ansa, SRL, București, 1995;
- Aurelian Ionașcu, *Probleme în procesul civil*, Editura "tiințifică, București, 1969;
- A. Ionașcu, *Drept civil. Partea generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963;
- Traian Ionașcu, *Ideea de aparență și rolul său în dreptul civil român modern*, București, 1943;
- C. Hamangiu, I. Rosseti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, vol I;
- V. Hanga, *Drept privat roman*, Editura Didactică și Pedagogică, București, p. 1977;
- G. Luțescu, *Teoria generală a drepturilor reale*, Imprimeria Văcărești, București, 1947;
- I. Mișuță, *Culegere de practică judiciară civilă, pe anul 1991*, București, Casa de Editură și Presă "ansa S.R.L.", 1992;
- E. Mironescu, *Enciclopedia dreptului*, 1930;
- E. Molcuț, D. Oancea, *Drept roman*, Casa de Editură și Presă "ansa S.R.L.", București, 1993
- T. Pop, *Raportul juridic civil*, în *Tratat de drept civil*, vol 1, Editura Academiei, 1989;
- T. R. Popescu *Drept civil. Teoria actului juridic*, Editura ATHENAEUM, 1991;
- M. Rarincesu, *Curs elementar de drept civil*, vol. I, II;
- *t. Rauschi, *Drept civil*, Editura Chemarea, Iași, 1992 ;
- I. Rosetti-Bălănescu, O. Sachelarie, N. G. Nedelcu, *Principiile dreptului civil român*, București, Editura de Stat, 1947;
- I. Rosetti – Bălănescu, Al. Băicoianu, *Drept Civil Român*, vol. II, București, 1943;
- Dinu *tefănescu, *Drept civil*, Editura Oscar Print, București 2000
- Al. Țiclea, M. Toma, C. Bîrsan, *Societăți agricole și alte forme de asociere în agricultură*, Editura Ceres, București, 1993;

Al. Țiclea, C. Bîrsan, M. Toma, ș.a., *Societățile comerciale de la A la Z*, vol I, Editura ^aansa S.R.L., București, 1999;

P. C. Vlachide. *Repetiția principiilor de drept civil*, vol I, Editura Europa Nova, București, 1994.